

ČÁLUSRÁIDU O97 SÁMI OKTAVUOĐAS

Temáihpa 2:

GIELLOAHPAHUSA ORGANISEREN SÁMI OAHPPOPLÁNAID VUOĐUL

SKRIFTSERIE TIL L97 SAMISK

Temahefte 2:

ORGANISERING AV SPRÅKOPPLÆRING ETTER DET SAMISKE LÆREPLANVERKETE?

Dán temááhppagis deattuhuvvo giellaoahpaheapmi man ulbmil lea doaimbi guovtgiejalalašvuohta.

Sisdoallu:

Álgu
Iešguđetlágan eavttut ja oahppodárbbut
O97 Sámi' giellamolssaeavttut
Doaimbi guovtgiejalalašvuohta

Heivehuvvon oahpahus:

- Giela válljen
- Giellagáibádus
- Giellaplánat
- Giellaoahpahusa organiseren
- Giellaguovddážit/ báikkálaš biras
- Oahpaheadjit
- Oahpponeavvut/ oahppogirjjit
- Skuvlla ja ruovttu ovttasbargu
- Ovdamearkkat

ÁLGU

Dá lea nubbi temááhpa mii almmuhuvvo sierra ráiddus Sámi oahppoplánaid čađaheami oktavuođas. Čálusráidui gullet temááhppagat mat deattuhit diehtujuohkima, bagadallama ja jurdagiid O97 Sámi iešguđet beliid duohtan-dahkamis. Temááhppagat gieđahallet sámi skuvllaid iešguđetlágan hástalusaid ja almmuhuvvojit dađistaga go čájehuvvo ahte leat temát maid ferte gieđahallat ja čilget. SOR ráhkada ja buvttada gihppagiid ovttas GOD:in. SOR lágida gihppagiid ja gihppagat gávnojit maiddái SOR' web.siiddus Internetas.

Temááhppagat deattuhit erenoamážit sáme-giela hálddašanguovllu suohkaniid, muhto leat

Detta temaheftet handler i hovedsak om språk-opplæring der målet er funksjonelt tospråklig-het.

Innhold:

Innledning
Ulike forutsetninger og læringsbehov
Språkalternativene i L 97 Samisk
Funksjonell tospråklig-het

Tilrettelagt opplæring:

- Språkvalget
- Språkkravet
- Språkplanene
- Organisering av språkopplæringen
- Språksentre/lokalmiljø
- Lærere
- Læremidler/lærebøker
- Samarbeid skole – hjem
- Eksempelsamling

INNLEDNING

Detta er det andre temaheftet som gis ut i en egen skriftserie i tilknytning til iverksetting av Det samiske læreplanverket. I skriftserien inngår temahefter med vekt på informasjon, veiledning og ideer knyttet til realisering av ulike sider ved L97 Samisk. Temaheftene vil rette seg mot utfordringer som den samiske skolen står overfor og utgis løpende etter som tilbakemeldinger tilsier at et gitt tema bør behandles og belyses. Heftene utarbeides og produseres av SUR i samarbeid med KUF. Heftene vil bli distribuert av SUR samtidig som de gjøres tilgjengelig på SUR's web. side på Internett.

Temaheftene retter seg i hovedsak mot forvaltningsområdet for samisk språk og særskilte

maiddái deatalaččat eará suohkaniidda/skuvllaide mat fáallet sámegielloahpahusa. Muhtun gihppagat leat maiddái vuohkkasat suohkaniidda ja skuvllaide mat dárbbasit dieđuid Sámi oahppoplánaid birra, dahje mat hálidit geavahišgoahtit O97' bagademiid, O97' sámi stoalppuid duohtandahkamis.

Sierra čálusráiddu geažil eai ráhkaduvvo bagadeamit Sámi oahppoplánaid iešguđet fágaide dahje váldosurggiide.

Bagadeamit mat leat ráhkaduvvon O97:i, sáhttet muhtun fágain ja surggiin maiddái leat anolaččat oahpahedjjiide guđet oahpahit O97 Sámi mielde, erenoamážit bagadeapmi mii lea ráhkaduvvon O97' bajimus prinsihpaide. Dát sisttisoallá bargovugiid, báikkálaš ja oktagaslaš heiveheami ja váldodásiid iešvuođaid ja ollislašvuođa oahpahasas.

Gihppagis bohtet čujuhusat Jon Todala raportii «Opplæringa i samisk som andrespråk» (1998). Dát raporta gal guorahallá duššefal beliid mat gusket sámegiella nubbingiellan oktavuodaide, muhto mii ávžžuhit juohkehačča geas lea beroštupmi sámegielloahpahussii, lohkat raportta.

IEŠGUÐETLÁGAN EAVTTUT JA OAHPPODÁRBBUT

Skuvla ferte leat fáttmasteaddji ja saddjái jus galgá sáhttit vuhtiváldit ohppiid iešguđetlágan duogážiid ja eavttuid. Oahppoplánain oaidná ahte duogážiid, beroštumiid ja eavttuid mánggagear-

samiske distrikt. Heftene vil også kunne ha relevans for kommuner/skoler utenfor forvaltningsområdet som gir tilbud om opplæring i samisk språk. Enkelte hefter vil også kunne anvendes av kommuner og skoler som ønsker informasjon og ideer om ulike sider ved Det samiske læreplanverket, eller som ønsker å ta i bruk veiledningsmaterieill utformet til L97 Samisk i realiseringen av de samiske stolpene i L97.

Som en følge av at det utarbeides en egen skriftserie vil det ikke bli utformet veiledninger til de enkelte fag eller hovedområder i Det samiske læreplanverket.

De veiledningene som er utarbeidet til L97 vil for enkelte fag og områder også ha relevans også for lærere som underviser etter L97 Samisk. Dette gjelder spesielt veiledningen som er utformet til overordnede prinsipper i L97 og som omhandler arbeidsmåter, lokal og individuell tilpasning og hovedtrinnenes egenart og særpreget og helhet og sammenheng i opplæringsløpet.

I temaheftet vil det bli flere henvisninger til Jon Todals rapport om «*Opplæringa i samisk som andrespråk*» (1998). Vi er klar over at denne rapporten kun konsentrerer seg om faktorer som gjelder forhold omkring samisk som andrespråk. Vi vil også anbefale rapporten for alle som er interessert i spørsmål vedrørende opplæring i samisk.

ULIKE FORUTSETNINGER OG LÆRINGSBEHOV

For å ta hensyn til ulikheter i bakgrunn og forutsetninger hos elevene må skolen være et romslig og inkluderende fellesskap. Som det framgår av læreplanverket skal et mangfold i bakgrunn,

dánisvuoda galgá dustet mánggagardánis hástalusaiuin. Danin lea heivehuvvon oahpahas guovddáš ja bajimus prinsihppa oahpahas.

Báikkálaš heiveheapmi galgá erenoamážit nannet ohppiid máhtu báikki kultuvrra, árbevieruid ja eallinvugiid birra, ja sin gullelašvuoda dáidda beliide. Báikkálaš gullelašvuota ja iešdovdu addá vuodu viidábut ipmirdit iešguđetlágan eallineavttuid dábálaš iešvuodaid – beroškeahhtá gos guhete ain orru.

Iešguđet sámi servodagain sáhtá báikkálaš kultuvra ja eallinvuohki leat mánggagardán ja mángga oasis. Skuvllas sáhttet seamma luohkás leat oahppit geaid sosiálalaš ja kultuvrralaš duogážat leat oalát iešguđetláganat. Oahppit geain lea sámegeiella, dárogeiella ja suomageiella nubbingiellan sáhttet šaddat seamma luohkkái go oahppit geain lea duššefal dárogieloahpahas. Heivehuvvon oahpahas gártá danin váldohástalusson oktagaslaš ja heivehuvvon giellaoahpahas nannemis.

Heivehuvvon oahpahas ferte oidnot buot skuvlla doaimmain. Buot oahppit, maddái sii geain leat erenoamáš váttisvuoddat dahje erenoamáš attáldagat iešguđet surggiin, galget oazžut hástalusaid mat vástidit sin eavttuide. Oktagaslaš heiveheapmi dárbašuvvo, jus galgá sáhttit fállat buot ohppiide ovtadássásaš fáldaga. Dalle gáibiduvvo ahte buot bealit oahpahas – oahpohivvodat, bargovuogit, organiseren ja oahponeavvut – láhččojuvvojit ohppiid iešguđetlágan eavttuid ektui.

O97 SÁMI' GIELLA- MOLSSAEVTTUT:

Oahppit geat čuvvot O97 Sámi sáhttet válljet ovtta dán viđa giellamolssaeavttus:

interesser og forutsetninger imøtekommes med et mangfold av utfordringer. Tilpasset opplæring er derfor et sentralt og overordnet prinsipp for opplæringen.

Den lokale tilpasningen skal legge vekt på å styrke kunnskapen om, og tilknytningen elevene har til lokalsamfunnets kultur, tradisjoner og levesett. Lokal forankring og identitet gir grunnlaget for en bredere forståelse for allmenne trekk i ulike livsvilkår – uavhengig av hvor en bor.

Innenfor de ulike samiske samfunn vil lokalsamfunnets kultur og levesett kunne være sammensatt og kompleks. Innenfor en og samme klasse vil det kunne være elever med svært ulike bakgrunn både sosialt og kulturelt. Elever med samisk, norsk og finsk som andrespråk vil kunne gå i samme klasse med elever som bare har opplæring i norsk. Dette gjør at tilpasset opplæring blir en av hovedutfordringene i opplæringen for å sikre en individuell og tilpasset språkopplæring.

Tilpasset opplæring må komme til uttrykk i hele skolens virksomhet. Alle elever, også de med særlige vansker eller særlige evner på ulike områder, skal få møte utfordringer som svarer til forutsetningene deres. Individuell tilpasning er nødvendig for at alle elever skal få et likeverdig tilbud, noe som krever at alle sider ved opplæringen – lærestoff, arbeidsmåter, organisering og læremidler – blir lagt til rette med tanke på ulike forutsetninger hos elevene.

SPRÅKALTERNATIVENE I L97 SAMISK:

Elever som følger L97 Samisk kan velge ett av følgende fem språkalternativer:

1. Sámeigiella vuosttašgiellan lea oaivvilduvvon sámeigielat ohppiide geat hálidit oahpahuset sámeigillii. Dáid ohppiid nubbingiellan lea dárogiella. Sámeigillii vuosttašgiellan leat biddjon 1520 jahkediimmu ja dárogillii nubbingiellan 1111 jahkediimmu. Oahppit guđet válljejit sámeigiela vuosttašgiellan besset lohkamis nuppi dárogiela nuoraidskuvllas.
2. Sámeigiella nubbingiellan lea oaivvilduvvon ohppiide geat hálidit dárogiela vuosttašgiellan. Dáid ohppiid nubbingiellan lea sámeigiella. Dárogillii vuosttašgiellan leat biddjon 1520 jahkediimmu, ja sámeigillii nubbingiellan fas 1111 jahkediimmu. Oahppit guđet válljejit sámeigiela nubbingiellan besset lohkamis nuppi dárogiela nuoraidskuvladásis.
3. Sámeigiella ja sámi kultuvra lea oaivvilduvvon dárogielat ohppiide. Dáid ohppiid oahpahangiella lea dárogiella. Sámeigillii ja sámi kultuvrii leat biddjon 722 jahkediimmu ja dárogillii vuosttašgiellan 1909 jahkediimmu. Dát oahppit eai beasa lohkamis nuppi dárogiela nuoraidskuvladásis.
4. Dárogiella vuosttašgiellan ja suomagiella nubbingiellan lea oaivvilduvvon ohppiide geat dáhttot oahpahusa suomagielas nubbingiellan dan sadjái go sámeigielas nubbingiellan. Dárogillii vuosttašgiellan leat biddjon 1520 jahkediimmu ja suomagillii nubbingiellan 1111 jahkediimmu. Oahppit geat válljejit suomagiela nubbingiellan, besset lohkamis nuppi dárogiela nuoraidskuvladásis.
5. Dárogiella vuosttašgiellan lea oaivvilduvvon dárogielat ohppiide geat eai dáhto sámeigieloahpahusa. Dáin ohppiin leat 2033 jahkediimmu dárogiella ja sii eai beasa lohkamis nuppi dárogiela nuoraidskuvladásis. Dáid

1. Samisk som førstespråk er beregnet på samisk talende elever som ønsker å ha sin opplæring på samisk. Disse elevene har norsk som andrespråk. Til samisk som førstespråk er det satt av 1520 årstimer og til norsk som andrespråk 1111 årstimer. Elever som velger samisk som førstespråk, fritas fra opplæring i norsk sidemål på ungdomstrinnet.
2. Samisk som andrespråk er beregnet på elever som ønsker å ha norsk som førstespråk. Disse elevene har samisk som andrespråk. Til norsk som førstespråk er det satt av 1520 årstimer og til samisk som andrespråk 1111 årstimer. Elever som velger samisk som andrespråk, fritas for opplæring i norsk sidemål på ungdomstrinnet.
3. Samisk språk og kultur er beregnet på norsk-talende elever. Disse elevene har norsk som opplæringspråk. Til samisk språk og kultur er det satt av 722 årstimer og til norsk som førstespråk 1909 årstimer. Disse elevene kan ikke fritas for opplæring i norsk sidemål på ungdomstrinnet.
4. Norsk som førstespråk og finsk som andrespråk er beregnet på elever som ønsker opplæring i finsk som andrespråk istedenfor samisk som andrespråk. Til norsk som førstespråk er det satt av 1520 årstimer og til finsk som andrespråk 1111 årstimer. Elever som velger finsk som andrespråk, er fritatt fra opplæring i norsk sidemål på ungdomstrinnet.
5. Norsk som førstespråk er beregnet på norsk-talende elever som ikke ønsker opplæring i samisk. Disse elevene har 2033 årstimer i norsk og er ikke fritatt for opplæring i norsk sidemål på ungdomstrinnet. Det samlede time-tall for disse elevene må ikke være mindre enn 9538 årstimer. Elever som ønsker å føl-

ohppiid ollislaš diibmolohku ii galgga leat unnit go 9538 jahkediimmu. Oahppit geat dáhttot čuovvut dárogiela oahppoplána galget geavahit 446 jahkediimmu lassin dan jahkediibmolohkui mii lea biddjon skuvlla ja ohppiid válljemii.

Nu go oaidná oahppoplánain, de deattuhuvvo ahte giellaoahpahas galgá njuovžilit organiserejuvvot ja heivehuvvot, vai ohppiid giella-gelbbolašvuohta viidát ja mánggageardánit ovddiduvvo.

Okta váldohástalus iešguđet dásiide, leaš dál suohkan, skuvla dahje luohkká, lea ovddidit ja nannet ovtadássásaš giellaoahpahusa beroškeahttá gielladuogázis ja giellamolssaeavttu válljemis. *Ovtadássásašvuohta* mearkkaša earet eará ahte iešguđet giellamolssaeavttut galget leat ovtta hástaleaddjit, gáibideaddjit ja árvosaččat. Sáme-giela hálddašanguovllus lea ohppiide guđet eai vállje sáme-giela, erenoamáš deatalaš deavdit dan 446 jahkediibmui sisdoalu mii nannešii ipmárdusa ja čuvgehusa guovttegielalašvuhtii ja árvvus atnima iežá gielaid ektui go iežas.

DOAIBMI GUOVTEGIELALAŠVUOHTA

Nu go ovdanboahttá *Dárogiella ohppiide geain lea sáme-giella vuosttašgiellan* ja *Sáme-giella nubbingiellan* oahppoplánaid álggus O97 Sámi:s (nubbingiellaplánat), de lea oahpahusa váldoulbmil ovddidit doaibmi guovttegielalašvuođa. Dát gusto sihke sáme-gillii ja dárogilli juogo vuosttaš-dahje nubbingiellan, ja sistisdoallá ahte oahppit máhttet atnit goappaš gielaid aktiivvalaččat. Seammas galget oahppit oahppat árvvus atnit sihke erohusaid

ge læreplanen i norsk, skal benytte 446 årstimer som et tillegg til årstimetallet for skolens og elevenes valg.

Som det framgår av læreplanverket skal det legges vekt på en fleksibel organisering og tilrettelegging av språkopplæringen som kan bidra til å fremme en bred og allsidig språkkompetanse hos elevene.

En av hovedutfordringene på de ulike nivåer være det seg kommune, skole eller klasse er å bidra til å fremme og sikre en likeverdig språkopplæring uavhengig av språkbakgrunn og valg av språkalternativ. *Likeverdighet* innebærer blant annet at de ulike språkalternativene oppfattes som like utfordrende, arbeidskrevende og givende. I forvaltningsområdet for samisk språk er det spesielt viktig å gi de 446 årstimene til elever som ikke velger samisk et innhold som kan bidra til å fremme innsikt og forståelse av hva tospråklighet er og respekt for andre språk enn ens eget.

FUNKSJONELL TOSPRÅKLIGHET

Som det framgår av innledningene til læreplanene i *Norsk for elever med samisk som første-språk* og *Samisk som andrespråk* i L97 Samisk («andrespråksplanene»), er det overordnede mål for opplæringen å fremme funksjonell tospråklighet. Dette gjelder både samisk og norsk enten som første eller andrespråk og innebærer at elevene kan bruke begge språkene aktivt. De skal samtidig opparbeide respekt for forskjeller og likheter mellom samisk og norsk språk og kultur.

ja ovttalárganvuodaid sáme- ja dárogiela gaskkas ja sámi ja dáčča kultuvrra gaskkas.

Oahppit álget skuvlii hui girjás giella- gelbbolašvuodain. Leat dađistaga gártan eanet ja eanet oahppit geain lea sihke sáme- giella ja dárogiella ruovttugiellan. Dát oahppit berrejit oažžut oahpaha mii lea mielde ovdánahttime goappaš giellaid ovtta- dássáaččat.

Sámi guovddášguovlluid olggobealde lea lund- dolaš ásahit giellaoahpaha earalá- dje. Ohppiin, geat eai gula sámi guovlluide, lea dá- vjájá rašit sáme- gielladuo- gáš go ohppiin geat beaiválaččat atnet giella lagasbirrasis. Dáin ohppiin lea dá- bá- laččat dárogiella ja sáme- giella ruovttugiellan, muhto lagasbirrasis gullet eanas dárogiella. Dát bealit fert- ejit vuhti- váldot oahpaha organise- remis. Muhtun oahppit válljejit maid- dái sáme- giella vuosttašgiellan, vaikke eai ane sáme- giella eará go ruovttubirrasin. Dákkár oktavuodain lea skuv- llas erenoamáš ovddasvástá- dus ovddidit ja áimma- huššat oahppi sáme- giella- gelbbolašvuoda. Skuv- llas lea maid- dái ovddasvástá- dus ovdánahttit nub- bingiella dakkár má- lle mielde mii nanne do- aibmi guovttegiella- lašvuoda váldoul- bmila.

HEIVEHUVVON OAHPAHUS

GIELLA VÁLLJEN

Leat olu bealit mat váikkuhit váh- nemiid ja mánáid giella- molssa- eavttu válljema O97 Sámi mielde. Guovdageainnu, Kárásjoga ja Unjárgga ohppiide lea sáme- giella geatnegahtton fága juogo 1. dahje 2. giellan: Muđui riikkas lea sáme- gielloahpaha eaktodáhtolaš.

Elevene møter på skolen med svært variert språkkompetanse. En gruppe elever som etter- hvert er blitt ganske stor, er elever med både samisk og norsk som hjemmespråk. Disse elev- ene bør få en opplæring som bidrar til å utvikle begge språkene på en likeverdig måte.

Utenfor de samiske kjerneområdene vil det være naturlig å legge opp språkopplæringen i samisk annerledes enn i kjerneområdene. Elever som sokner til slike områder, vil ofte ha en sva- kere språkbakgrunn i samisk enn elever som i det daglige bruker språket i sitt nærmiljø. Disse elevene vil i hovedsak ha samisk som sitt hjemme- språk ved siden av norsk, men møter for det meste norsk i sitt nærmiljø. Dette er hensyn som må få betydning for organiseringen av opplæ- ringen. En del elever vil også velge samisk som sitt førstespråk på tross av at dette er et språk de i hovedsak bare praktiserer i hjemmemiljøet. Sko- len har i disse tilfeller et spesielt ansvar for å videreutvikle og ivareta den språkkompetansen eleven har i samisk, samtidig som de har et an- svar for å utvikle andrespråket på en måte som ivaretar det overordnede målet om funksjonell tospråklighet.

TILRETTELAGT OPPLÆRING

SPRÅKVALGET

Det er mange faktorer som virker inn når forel- dre og barn skal velge språkalternativ etter L-97 Samisk. For elevene i Kautokeino, Karasjok og Nesseby er samisk et obligatorisk fag enten som 1. eller 2. språk. Samiskopplæring ellers i landet er frivillig.

Jon Todal čujuha raporttastis positiivvalaš oaiviliidda mánáid ja váhnemiid gaskka geain lea sámegiella 2. giellan juogo eaktodáhtolaččat dahje geatnegahtton (1998:119). Son guorahallá maiddá iěšguđetlágan ákkaid manin váhnemat dáhttot sámegieloahpahusa mánáidasaset. Son gávnnaha ahte fertejit leat integrerejeaddji bealit mat váikkuhit – váhnemat dáhttot mánáideaset oahppat gulahallat sámegillii bearrašiin ja fulkkii-guin ja maiddá sin sámi iěšdovddu nannejuvvot – ja instrumentálalaš beliid. Dáikko čujuha son bargovejolašvuodaide go gáibiduvvo sihke sámegiel- ja dárogielmáhttu.

Vuođđoskuvlla, joatkkaskuvlla ja rávis-olbmooahpahusa ođđa oahpahušláhka addá sámi ohppiide vuoigatvuoda sámegieloahpahussii, beroškeahhtá gos oahppi orru. Dát sáhtta mielddisbuktit ahte ovttaskas oahppit iěšguđet guovlluin riikkas, válljejit sámegieloahpahusa. Departemeanta sáhtta bidjat njuolggadusaid iěšguđetlágan organiserenmáliide oahpahusa dáfus. Dalle gáibiduvvojit earalágan bargovuogit sámegiel oahpahas omd. gáiddusoahpahas.

Giela válljen ii berre leat loahpalaččat čadnon. Go eavttut rivdet (omd. jus oahppi lea bures ovdánan ja beroštišgoahtán gielas, de berre son beassat njuiket 3. molssaeavttus 2:ii dahje 2:is 1:ii (Vrd. *Sámegiela ja sámi kultuvrra oahppoplána*).

Mánngga váhnemii lea váttis válljet giellamolssaeavttu mánáidasaset go mánát galget vuohčan skuvlii. Erenoamážit skuvllain gos gávdnojit oahppit guđet válljejit duššefal dárogiela, dárogiela ja sámegiela nubbingiellan dahje dárogiela ja sámegiela ja sámi kultuvrra. Daid háviid soaitá gánnáhit vuordit válljemis giellamolssaeavttu ohppiide (earret 1. giellaoahppit) manjil juovllaide 1. luohkás dahje dassázii go álget 2. luohkkái.

Jon Todal rapporterer om positive holdninger blant foreldre til barn som har samisk som 2. språk, enten opplæringen er frivillig eller obligatorisk (1998:119). Han diskuterer også ulike årsaker til at foreldre ønsker samiskopplæring for barna sine. Han mener det skyldes både integrerende faktorer – foreldrene ønsker at barna skal kunne kommunisere på samisk med familie og slektninger og også styrke sin samiske identitet – og instrumentelle faktorer. Her viser han til jobbmuligheter når den krever kunnskaper både i samisk og norsk.

Den nye opplæringsloven for grunnskole, videregående skole og voksenopplæring, gir samiske elever rett til opplæring i samisk uavhengig av bosted. Dette vil kunne medføre at enkeltelever ulike steder i landet velger å få opplæring i samisk. Departementet kan gi forskrift om ulike organiseringsmodeller for slik opplæring. Dette vil fordre utradisjonelle måter å arbeide på for å kunne gi samiskopplæring f.eks som fjernundervisning.

Valg av språkalternativ bør ikke være gjort en gang for alle. Ved endrede forutsetninger (for eksempel god framgang i og utviklet interesse for språket bør eleven kunne få gå over fra alternativ 3 til 2 eller fra 2 til 1 (Jfr. Læreplan i samisk språk og kultur).

Mange foreldre synes det er vanskelig å velge språkalternativ for sine barn med en gang de begynner i 1. klasse. Særlig på skoler hvor det finnes elever som kan tenkes å velge bare norsk, norsk og samisk som 2. språk eller norsk og samisk språk og kultur, kan det være en ide å vente med språkvalget for disse elevene (1. språkselevne er unntatt) til etter jul i 1. klasse eller til de skal begynne i 2. klasse. Da vil man kunne integrere begynneropplæringen i samisk i

Dalle sáhtášii integreret sámegielaálgoahpahusa luohkás, juogo veaháziid mielde go orru heiveme vahkkus, dahje prošeavttaid hámis.

Ollu oahppit leat juo guovttegielagat go álget skuvlii. Lea deatalaš ahte sii bissevaččat besset ovdánahttit goappaš gielaid. Áŋgiruššamis nannet ovttá giela, ferte váruhit vadjáluhttimis nuppi giela. Ohppiide berre leat vejolaš oahpahuvvot goappaš gillii eatnigielladásis ja sii berrejtit maid beassat váldit eksámena guovtti vuosttašgielas. Eksámena nuppi gielas ferte de váldit privatistan.

GIELLAGÁIBÁDUS

Go šaddá jearaldat mii lea buorre sámegiella ja máid sámegiell giellaoahpahas berre deattuhit, de leat ollu iešguđetlágan oaivilat dan hárrái.

Lea mávssolaš digaštallat mii lea buorre sámegiella. Oahpaheddjiid ja oahppogirjiid giellageavaheapmi šaddá ohppiide mállen, ja danin lea sihke oahpaheddjiin ja oahppogirječállin stuora ovddasvástáduš.

Sámegiela oahppoplánat deattuhit kommunikatiivvalaš giellaoahpahusa mávssolašvuoda. Dattege muitala Todal ahte muhtun váhnemat beahtahallet go mánát eai máhte eambbo (ja buorebut) hupmat sámegiela vaikke lea leamaš sámegieloahpahas skuvllas. Man muddui váhnemiid árvvoštallan lea sámegieloahpahusa duohta govva, dan eat dieđe, muhto lea veara jurdilit deattuhuvvo go hápmi bearehaga sámegieloahpahas ja manná go riektačállin ovdalii sániid ja hupmama oahpahallama.

Váhnemiid oaivilat deattuhit man deatalaš lea veardidit sámegieloahpahusa eará fágaid ektui,

klassen, enten i form av små drypp når det passer i løpet av uka, eller i form av prosjekter.

En hel del elever er tospråklige allerede når de begynner på skolen. Det er viktig at disse også får en kontinuerlig utvikling av begge språkene. I iveren etter å styrke det ene språket må en ikke forsømme det andre. Det bør legges til rette for at elever kan bli undervist på morsmålsnivå i begge språkene og også ta eksamen i to førstespråk. Eksamen i det ene språket må da tas som privatist.

SPRÅKKRAVET

Det har vist seg at meningene er mange både om hva som er et godt samisk språk og også om hva språkopplæringen i samisk bør fokusere på.

Det er viktig å få igang en debatt om hva godt samisk språk er. Lærernes og lærebøkernes bruk av språket blir modeller for elevene. Både lærerne og lærebokforfatterne har på denne måten et stort ansvar.

Læreplanene i samisk understreker viktigheten av kommunikativ språklæring. Likevel rapporterer Todal at mange foreldre er skuffet over at barna ikke kan snakke mer (og bedre) etter å ha lært samisk en tid på skolen. Hvorvidt foreldrenes vurdering gir et korrekt bilde av samiskundervisningen eller ikke, vet vi ikke, men det kan være grunn til å tenke etter om samiskundervisningen ofte blir svært formfokustert og at det å kunne skrive ordene riktig går på bekostning av å lære flere ord og å kunne bruke disse i meningsfylte sammenhenger.

vai maddái sámegealla šattašii bargoneavvo-
giellan.

Lea deatalaš ahte vuosttašgiellageavaheaddjit
šattaše dihtomiellalažžan go deivet giellageava-
heddjiid geain ii leat nu nanu giella go alddii-
neaset, vai nubbingiella ovdána ja adnojuvvo.

Dát lea dieđusge deatalaš leaš dal sámegealla
nubbingiellan dahje dárogiella nubbingiellan.
Soaitá orrut dárbašmeahtun čujuhit ahte guovtte-
giellalašvuotta lea váldoulbmil maddái de go
oahppi nubbingiella lea dárogiella. Dárogielfága
«oažžu ollu nuvtá» earet eará media bokte. Nub-
bingiellaoahppit dárbašit liikká systemáhtalaš
dárogielloahpahusa, várra erenoamážit sátneriggo-
dahttima.

GIELLAPLÁNAT

Oahppit geain lea sámegealla fágan, ožžot eambo
gielloahpahusdiimmuid go oahppit geain ii leat
sámegealla fágan. Leat mánga fáttá mat leat
oktasaččat. Dakkár fáttáid sáhtášii dalle duš-
šefal oktii oahpahit, ii ge oktii goappá ge fá-
gas.

Nu go oaidná oahppoplána fága – ja diib-
mojuogus, de galgá oahpahas njuovžilit orga-
niserejuvvot ja heivehuvvot. Oahppoplá-
naid mielde galget skuvllat oažžut buoret ve-
jolašvuoda njuovžilit áiggi atnit, earet eará jah-
keplánemis, omd. áigodatoahpahasas, temá-
barggus ja prošeaktabarggus. Dasto ferte maid-
dái geahččat gielloahpahusa eará fágaid ektui
fágaidgaskasaš barggus.

Berre maddái leat njuovžilis diibmojuohku
luohkkadásiin. Sámegealla nubbingiellaoahpa-
husas gos giella sáhtá leat rašes dilis, dáidá leat

Foreldrenes vurdering understreker betydning-
en av å se samiskopplæringen i sammenheng
med andre fag, slik at samisk også kan bli et
redskapsfag.

For å praktisere og utvikle andrespråket, er
det viktig at førstespråksbrukere bevisstgjøres i
forhold til hvordan de møter språkbrukere som
ikke er like stødige som dem selv i språket.

Dette gjelder både om det er samisk eller
norsk som er andrespråket. Det virker kanskje
unødvendig å påpeke at tospråklighet er målet
også når elevens andrespråk er norsk. Norskfa-
get får «mye gratis» bl. annet via media. Andre-
språkelevne trenger likevel systematisk opp-
læring i norsk, kanskje særlig når det gjelder
ordforråd.

SPRÅKPLANENE

Elever som har samisk i fagkretsen, har flere
timer til språkopplæring enn elever som ikke
har samisk i fagkretsen. Det vil være mange
emner som er felles i språkfagene. Dette kan
utnyttes slik at fellesemner undervises bare en
gang og ikke for hvert språk.

Som det framgår i fag- og timefordelingen i
læreplanverket, må opplæringen organiseres og
tilrettelegges på en fleksibel måte. Læreplanene
legger opp til at skolene skal få bedre mulighe-
ter til fleksibel tidsbruk, blant annet i årsplan-
leggingen, ved f.eks periodeundervisning, tema-
organisering og prosjektarbeid. Videre må man
se språkopplæring i tilknytning til andre fag i
arbeid på tvers av fagene.

Man bør være fleksibel i fordeling av timer på
årstrinn. I samisk som andrespråk i de tilfeller der
språket står svakt, vil det kunne være gunstig å ha

buoret jus vuosttaš jagiid leat ollu nubbingiella-diimmut, vai oahppit bohtet albmaládje johtui ja vai ožžot vuodu joatkit. Čájehuvvo ahte leat váttis dán duohpat go oahppit sturrot. Dárogiebla nubbingiellaoahpahusas ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan sáhtá leat nupeládje. Dákko lea deatalaš nanusmahttit vuosttašgiela go dárogiella dávjá vuoitá ohppiid birra-sis.

GIELLAOAHPAHUSA ORGANISEREN

Oahppoplánaid mielde lea roahkka vejolaš geahččat dárogielfága ja sámegielfága baicca obbalažžan, ii ge gilvaledji fágan. Lea vuogas ohat oktasávuodaid dán guovtti fágas, leaš dal seamma oahpaheaddji goappaš fágain dahje okta goappá ge fágas. Dán láhkai sáhtá omd. oahpahit girjjálašvuoda ja čájehit ovdamearkkaid ja teavsttaid sihke dáčča ja sámi girjjálašvuodas, ii ge sirret dien guovtti fáttá «dáru» ja «sámi» girjjálašvuhtii. Teavsttaid sáhtá de logahit originála gillii. Go giellahápmi deattuhuvvo giellaoahpahusas, de lea vuogas buohtastahttit guokte goabbatlágan giela, ja dan láhkái čájehit gielaid erohusaidda ja ovttalárganvuodaid ja ahte goappaš gielain leat seamma vejolašvuodát hupmat vaikke hámit leat iešguđetláganat. Vaikke vel oahpaheaddji ii máhte ge goappaš gielaid áibbas bures, de sáhttet dattege oahppit oahpahuvvot kontrastiivvalaččat.

Kamil Øzerk lea girjjistis «Guovttegielat-vuohta ja kognitiiva ovdáneapmi pedagogalaš perspektiivvas» čájehan maid ieš gohčoda «Duálajiekŋavári modealla» ja «Multi-jiekŋavári modealla» (1995:30). Vuosttaš modealla čájeha guovttegielalaš ovdáneami, nubbi fas máng-

mange timer i andrespråk i de første årene, slik at elevene kommer skikkelig i gang og får lagt et grunnlag å bygge videre på. Erfaringsmessig er det vanskeligere å ta igjen dette når elevene blir større. I andrespråksundervisningen i norsk for elever med samisk som førstespråk kan forholdet være motsatt. Her er det viktig å få et sterkt førstespråk fordi norsken dominerer så mange steder i miljøet rundt elevene.

ORGANISERING

AV SPRÅKOPPLÆRINGEN

Læreplanene gir gode muligheter for å se norsk og samisk som en helhet snarere enn konkurrerende fag. Uansett om norsk- og samisklærer er samme person eller to ulike lærere, vil det være en fordel å finne fellesområdene for de to fagene. På den måten kan man for eksempel undervise i emnet litteraturhistorie og vise eksempler på tekster fra norsk og samisk litteratur i stedet for å undervise i en «norsk» og en «samisk» litteraturhistorie. Tekstene kan da leses på originalspråket. Når man driver formfokuset undervisning, har man god anledning til å sammenligne to språk og på den måten kunne vise at språk både har ulikheter og likheter og at man som regel har de samme uttryksmuligheter i ulike språk selv om formen er forskjellig. Selv om læreren ikke behersker begge språk godt, kan elevene brukes i slik kontrastiv undervisning.

Kamil Øzerk har i boka «Tospråkligheit og kognitiv utvikling i pedagogisk perspektiv» presentert både det han kaller «Dual- isfjell» modellen og «Multi-isfjell-modellen» (1995:61). Den første modellen beskriver en tospråklig utvikling, den

gagielalaš ovdáneami. Goappaš modeallat čájehit ahte gielat sáhttet orrot hui iešguđetláganat, muhto dain lea aŋkke oktasaš vuodđu. Dát mearkkaša ahte mađi eambo gielaid oahppá, dađi álkit lea oahppat odđa gielaid go lea vuodđu masa čatná odđa oahpu. Eaktun lea dieđusge ahte gávdno buorre vuodđu ja danin lea ge buorre eatnigiel-laoahpahas hui mávssolaš, beroškeahttá leat go oahppis okta dahje guokte eatnigiela.

Ii munne nohkka deattuhit man deatalaš lea ovddidit sihke ohppiid 1. ja 2. giela. Dárogieλλα dahje sámegiella nubbingiellan ii ábut šaddat «heajut» giellan man oahppit eai oadjebasat ane.

Vai nubbingiela máhttu ovdána, de lea deatalaš atnit giela eará oktavuodain go duššefal giella-diimmuin. Skuvlla bealis sáhtta dát dahkkot earet eará bilingvála oahpahusa praktiserema bokte. Bilingvála oahpahas ii mearkkaš ahte galgá goappaš gielaid atnit seamma mađe. Vásašusat dákkár oahpahas čájehit ahte lea vuogas gulul doapmat. Ovdamearkka dihte heive álgit oahpahit sullii 10-20 proseantta nubbingillii muhtun fágas. Skuvla ferte ieš dáhtus mielde mearridit guđemuš fágain heive álgit.

Váhnemiid oaiviliid vuodul Todala raporttas, soaitá leat vuogas álgit bilingvála oahpahusa sámegiellas nubbingiellan dakkár fágain gos njálm-málaš máhttu ovddiduvvo, omd. hábmenfágain, ruovttudoallofágas dahje servodatfágas. Dákkár oahpahas gávdno joatkkaskuvllain miehtá riikka ja lea fálaldat vuosttažettiin servodatoahpu ohppiide geaidda oahpahuvo 20-30 proseanta engelasgillii ja reasta dárogillii. Oahppoplána prinsihppačállois boahá ovdan ahte skuvla galgá hábmet unnimusaide oahpu dainnalágiin ahte sii besset stoahkama bokte maiddái oahppat. Stoahkan boahá dalle eambo guovddázii giellaoahpahas

andre en flerspråklig. Felles for begge modellene er å vise at selv om språkene på overflaten kan synes svært ulike, har de alle et felles fundament. Det betyr at jo flere språk man lærer, jo lettere er det å lære nye fordi man har noe å knytte ny lærdom til. Dette forutsetter selvfølgelig at der finnes et godt fundament og understreker betydningen av en god morsmålsopplæring uansett om elevene har et eller to morsmål.

Viktigheten av å utvikle både elevenes 1. og 2. språk kan ikke understrekes sterkt nok. Verken norsk eller samisk som andrespråk må bli et «annenrangs» språk som elevene ikke føler seg trygge i å bruke.

For å utvikle ferdighetene i andrespråket er det viktig at andrespråket brukes i andre sammenhenger enn bare i språktimene. Fra skolens side kan det bl. annet gjøres ved å praktisere det man kaller bilingval undervisning. Dette betyr ikke at man skal organisere undervisningen slik at begge språk brukes like mye. Erfaringer fra slik undervisning, viser at det er best å skynde seg svært langsomt. For eksempel kan man begynne med at man et år underviser ca 10 – 20 prosent i et fag på andrespråket. Hvilket fag man velger å begynne med, må skolen avgjøre ut fra sine ønsker.

Ut fra det foreldrene i Todals rapport sier, kan det kanskje være en fordel at man begynner den bilingvale undervisningen i samisk som andrespråk i fag der muntlige ferdigheter framelskes for eksempel i forming, heimkunnskap eller samfunnsfag. Denne formen for undervisning praktiseres flere steder rundt i landet i videregående skole der man i første rekke har et tilbud til elevene i samfunnslære og underviser 20 – 30 prosent på engelsk og resten på norsk.

ja erenoamážit bilingvála oahpahas. Eará sánii-
guin daddjon; stoahkama ja bilingvála oahpaha
sáhtá oktiičatnat.

Suohkaniidda gos leat dušše moadde oahppi
geat leat válljen sámegeiela ja gos leat unnán sá-
megieloahpaheaddjit, sáhtásii oččohit johtti-
oahpaheaddji gii oahpaha soames temá ovtta fágas
dahje eanet fágain ain guđege skuvllas.

Sønderjyllánddas leat earaládje čađahan diek-
kár oahpaha. Ovdamearkka oainnat dás:

Guovttegielalaš oahppit (dánsskagielagat ja
duiskkagielagat) Sønderjyllánddas ledje ožžon
eappela fáddán (2. luohkká). Sis lei leamaš dát
fáddán guhkit áiggi ja ledje vánddardan ja galle-
dan eappelgilviid jna. Fáddá lei fágaidgaskasaš:
luonddufága, báikkálaš historjá, ruovttudoallu,
máinnasteapmi j.ea. Dasto ledje vel guokte diimmu
gos loahpalaččat árvvoštalle fáttá. Dán guovtti di-
immut leigga sihke dánsskagieloahpaheaddji ja
duiskkagieloahpaheaddji. Soai jođiheigga árvvoš-
tallama vurrolaga. Mánát ledje hárvánan hupmat
duiskkagiela nuppiin ja dánsskagiela nuppiin. Nu
dahke maiddái dán guokte diimmu. Dáinnalágiin
stuorui sátnehivodat goappáge gielas spesiáli-
serejuvvon suorggis (eappelgeađgi duiskagillii ja
dánsskagillii, eappelmeastu goappáge gillii, eap-
pelgilvin jna.). Jus dákkár mállat oahpahasain galgá
lihkestuvvat, de lea eaktu ahte goappaš oahpaheaddjit
ipmirdeabba goappaš gielaid.

Go dásii erenoamážit sámegeielas (ja dáidá
dárogielas nai) nu rievddalda muhtun skuvllain
ja maiddái ovttá skuvllas nuppi skuvllii, de soaitá
ohppiide buoret jus skuvla muhtun áigái organi-
sere ohppiid luohkaid ja luohkkadásiid rastá, vai
oahppit besset ovttasbargat singuin geat máhttet
giela buorebut. Dása gáibiduvvo dohkkeheaddji
miella sis geain lea nanu giellamáhttu.

I læreplanens prinsippdokument går fram det
at skolen skal organisere opplæringen for de minste
slik at de får mulighet til å lære gjennom lek.
Dette innebærer at lek får en større plass i språk-
opplæringen, og spesielt i den bilingvale opplæ-
ringen. Med andre ord kan man koble lek og
bilingval undervisning.

I kommuner med få elever som har valgt sam-
isk og få lærere som kan undervise i samisk,
kan en også tenke seg en slags omreisende samisk-
lærer som underviser en periode ved hver skole
i et tema innenfor ett eller flere fag.

På Sønderjylland har de en noe annen vri på
slik undervisning. Eksemplet gjengis nedenfor:

Tospråklige elever (dansk og tysk) i Sønder-
jylland hadde eple som tema (2.klasse). De hadde
hatt temaet i lengre tid og vært rundt og besøkt
epledyrkere osv. Temaet var typisk tverrfaglig:
naturfag, lokalhistorie, heimkunnskap, eventyr
m.mer. På slutten hadde de to timer med opp-
summering av temaet sitt. Tilstede var både dansk-
læreren og tysklæreren. De skiftet på å lede opp-
summeringen. Ungene var vant til å snakke tysk
med den ene og dansk med den andre. Det gjorde
de også disse to timene. Dermed fikk de utvi-
det ordforrådet sitt i begge språk samtidig innen-
for et spesialisert område (epleskrott på tysk og
dansk, eplesyltetøy på begge språk, epledyrking,
osv). En forutsetning for å lykkes godt med et
slikt opplegg er at begge lærerne forstår begge
språk.

I og med at nivået spesielt i samisk språk (og
kanskje også i norsk), kan variere svært fra skole
til skole og på den enkelte skole, kan elevene ha
utbytte av at skolen organiserer elevene på tvers
av klasser og klassetrinn i perioder slik at de får
anledning til å samarbeide med noen som be-

Okta málle oahpahit sámegiela ohppiide geat illeviša atnet giela, livččii giellalávgungursa juogasajis gos eai beasa hupmat dárogiela. Suopma heivešii várra bures dán oktavuodas. Maŋŋil giellalávguma sáhtášii vel organiseret ohppiid omd. sámegielat mánáidgárddiide dahje boarrásiid ása-husaide gos ožžot «ovddasvástádusa» ovtta dahje guovtti sámegielat boarrásii.

Dás loahpas čájehit vel ovtta ovdamearkka guovttegielalaš oahpahusa organiseremis. Dát lea ges Ruotas/Suomas. Háhpáránddi/ Durdnosa intersuohkanskuvllas álget guvttiin ovttagielalaš luohkáin vuosttaš luohkás (suomagiella/ ruotagiella). Jagis jahkái lassánit oktasaš diimmut dain luohkáin, ja maŋemus jagiid lea bealli oahpahas suomagillii ja bealli fas ruotagillii goappaš joavkkuide. Ná dáhttot sii olahit guovttegielalašvuoda.

GIELLAGUOVDDÁŽAT / BÁIKKÁLAŠ BIRAS

Dán oasis geahččat vuosttažettiin daid ohppiid dili geat leat válljen sámegiela nubbingiellan. Jus lea sámegielat lagasbiras, de berre dainna ávkkástallat giellaoahpahas ja giellafágaid, eará fágaid ja báikkálaš birrasa integreremis. Báikki olbmot sáhttet leat resursaolmmožin ja giellamállen giellaoahpahas. Dalle lea mávssolaš čájehit ahte sin máhttu ja sii ieža árvvus adnojuvvojit ja ahte sii máhttet juodá mii lea ábas. Maiddái skuvlla fáddaoahpahas lea báikkálaš resursaolbmot áhpsat.

hersker språket bedre. Dette krever imidlertid en aksepterende holdning fra dem som behersker språket/ språkene godt.

En modell for samiskopplæring for elever som er svært tilbakeholdne med å anvende språket, kan være å i en periode plassere elevene i en språkbadsituasjon et sted hvor de ikke kan bruke norsk. Finland kan være et godt alternativ i den sammenheng. Man kan også, kanskje etter et slikt språkbad, organisere utplassering av elever for eksempel i samiskspråklige barnehager eller på eldreinstitusjoner der de får «ansvar» for en eller to samiskspråklige eldre.

Til slutt i dette avsnittet, skisseres ennå et eksempel på organisering av tospråklig undervisning. Dette eksemplet er fra Sverige/ Finland.

Ved den interkommunale skolen i Haparanda/ Torneo starter en med to enspråklige klasser i førsteklasse (svensk/finsk). For hvert år øker man fellestimene for disse klassene slik at i de siste årene går halvparten av undervisningen på finsk og halvparten på svensk for begge gruppene. Slik ønsker de å oppnå tospråklighet.

SPRÅKSENTRE / LOKALMILJØ

I dette avsnittet vil innholdet i hovedsak dreie seg om forhold som angår elever som har valgt samisk som andrespråk. Dersom man har et samisktalende nærmiljø, bør man kunne dra veksler på dette i språkopplæringa og i integrering mellom språkfag, andre fag og nærmiljøet. Folk fra bygda kan brukes som språkmodeller og resurspersoner i språkundervisninga. Det er da viktig at man viser at man verdsetter dem og deres kunnskap og at de kan noe som er etterspurt. I

Pedagogalaš bargit berrejit bagadit movt báikki resursaolbmot geain ii leat pedagogalaš duogáš, sáhttet leat ávkin oahpahusas.

Báikki olbmot sáhttet maiddái bargat sadjá-sažžan buozalmasvuoda jávkama oktavuodas. Dat olmmoš ii dárbbas leat sadjásaš sámegiela-oahpaheaddjin, muhto baicca sadjásažžan dakkár fágain maid máhtta omd. duojs, biebmoráhka-deamis jna. Deatalemos lea ahte sadjásaš olmmoš hupmá sámegiela ohppiiguin.

Skuvllas sáhtáše maiddái leat molssolaš dahkosat jus šaddá dárbu. Sáhtta leat ábas jus gávdnojit lávlagat, jietnagirjjet ja fáddadahkosat mat leat soamálaččat giellaoahpahusas jus šaddá «heah-ti». Vai seammahat oahppit eai bargga seammahat fáddadahkosiid mángii, de lea vuogas jus gávdno árkkas masa sadjásaš čálista guđe luohkás leat bargan iešguđet fáddadahkosiiguin.

Eará vuohki lea ges skuvlla sirdit báikkálaš birrasii. De ferte gávdnat deaivvadanbáikki skuvlla olggobealde, mii maid gártá lunddolažžan sámegiela geavaheapmái. Ovttasbargu giliin sáhtta roahkka leat eará fágaoktavuodas go sámegielfága, nu čuožžilit lunddolaš giellaoahpahallandilit.

Nu go namuhuvvon, de sáhttet oahppit ovttá áiggi leat omd. sámegiela mánáidgárddiin, boarrásiidsiiddain jna. báikkálaš birrasis, vai besset duohta dilis geahččalit gulahallat. Oahppit sáhttet maiddái oazžut ovddasvástádusa lágidemiide eará ohppiid várás ja váhnemiid várás gos sámegiella hubmojuvvo.

skolens temaundervisning vil en kunne ha god nytte av å bruke ressurspersoner fra nærmiljøet. Det bør finnes en veiledning for det pedagogiske personalet for hvordan man kan bruke ikke-pedagogiske ressurspersoner fra bygda.

Representanter fra lokalbefolkningen kan også brukes i vikariater og ved sykdomsforfall. Da behøver ikke skolen bruke vedkommende i rollen som samisklærer, men i kraft av hva denne personen kan f.eks i forming, matlaging etc. Poenget er at vikaren bruker samisk som kommunikasjonspråk med elevene.

Skolen kan også ha en samling alternative kriseopplegg. Det kan være hensiktsmessig å ha krisekasse med sanger, lydbøker og emneopplegg som er egnet til bruk i språkopplæring. For å unngå at samme emneopplegg blir brukt til de samme elevene flere ganger, kan det være hensiktsmessig å ha et ark der vikarer skriver opp hvilken klasse de har brukt emneoppleggene til.

Nok en modell kan være å bringe skolen ut i nærmiljøet. Man må finne et treffpunkt utenfor skolen som også kan være en naturlig arena for samisk språk. Et slikt samarbeid med bygda kan godt være i annen fagsammenheng enn akkurat samisk språk. På den måten kan det skapes naturlige situasjoner å lære språk i også.

Som tidligere nevnt kan elever være i nærmiljøet, f.eks i samiskspråklige barnehager, gamlehjem o.l. for reelle kommunikasjons-situasjoner. Elevene kan også få ansvar for arrangementer for andre elever og foreldre der samisk brukes.

OAHPAHEADDJIT

Beroškeahttá das ahte oahpaha go oahpaheaddji dárogiela dahje sámegiela, 1. giellan dahje 2. giellan, de lea ja berre son leat ohppiid gielalaš ovdagovvan. Dalle gáibiduvvo čiekŋalis dihtomielašvuohta gielas hárrái. Dát ii soaitte leat fáddá mas oahpaheaddjis lea duogáš iežas oahpus, muhto sus lea aŋkke ovddasvástáduš (iežas giella sáhttá ovdamearkka dihte leat fáddán skuvlla ráhkkananbeivviid oktavuođas.) Ferte maiddái deattuhit ahte lea erohus oahpahit «iežas giela» eatnigiellan ja das ahte oahpahit dan nubbingiellan. Universitehtadásis gávdno dárogiel-oahpahas sihke eatnigiellan ja nubbingiellan. Livččii sávahahtti oažžut dan seamma fáldadaga maiddái sámegielas.

Todal oaivvilda O97 Sámi giellaplánaid ja oahppoplánaid eksámenbihtáid odđáiigásazžan dan dáfus ahte kommunikatiivvalaš gálggat deattuhuvvojit (1998:115). Ollu váhnemat oaivvildit ahte oahpahas ii leat dakkár. Sávaldat lea doallat gurssiid ja ráhkkananbeivviid main fáddán lea maid oahpahas berre deattuhit, ja movt joksá buori kommunikatiivvalaš oahpahas. Dasá lassin lea sensoroahpahas hui guovddázis.

Ain lea stuora váttisvuohtan go leat nu unnán oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuohta erenoamážit sámegielas. Diehttelasat lea Sámi Allaskuvllas de erenoamáš ovddasvástáduš hábmet oahpu mii lea ávkin guovtte/máŋggagielaš servodahkii. Oahpaheaddjevátnái ii gávdno jođánis čoavddus, muhto dan muddui go oahppan oahpaheaddjit nákejjit, de lea buorre jurdda johtuibidjat bargoguoibmegaskasaš bagadeami skuvllain. Báikkálaš resurssat (váhnemat – áhkut, ádját) eai ge galggaše vajálduvvot.

LÆRERNE

Uansett om lærerne underviser i norsk eller samisk, som 1.språk eller 2.språk vil og bør de være, elevenes språklige forbilder. Det krever stor bevissthet om eget språk. Dette er ikke nødvendigvis et emne lærerne har fra sin utdanning, men det skal ikke frata dem ansvaret (for eksempel kan eget språk være tema på en av skolens planleggingsdager). Det må også understrekes at det er forskjell på å undervise «sitt eget språk» som morsmål og som andrespråk. I norsk språk er det utdanning på universitetsnivå i norsk som morsmål og i norsk som andrespråk. Det er ønskelig at man i fremtiden får det samme for samisk språk.

I følge Todal er både språkplanene i L-97 Samisk og eksamensoppgavene til læreplanene, moderne i den forstand at de legger vekt på kommunikative ferdigheter (1998:115). Foreldrene mener i stor utstrekning at undervisningen ikke er slik. Det er ønskelig med kurs og planleggingsdager der temaet er hva undervisningen bør fokusere på, og hvordan man oppnår god kommunikativ undervisning. I tillegg er sensorskolering et sentralt punkt.

Et av dagens store problemene er fremdeles på lærersiden. Det er at det for få kvalifiserte lærere, spesielt i samisk språk. Her har selvfølgelig Samiske høgskole et spesielt ansvar for å utforme en utdanning som tjener et to/ferspråklig samfunn. Det er ingen snarlig løsning på problemet med lærermangel, men i den grad de kvalifiserte lærerne makter det, er det en god ide å organisere kollegabasert veiledning ved skolene. Man må heller ikke glemme den til dels utnyttede ressursen som er i lokalmiljøet (foreldre – besteforeldre etc).

OAHPPONEAVVUT / OAHPPOGIRJJIT

Skuvlla ođđa ođastusat (O-94 ja O-97) deattuhit ulbmillaš oahpahusa, eaige oahppogirjjálaš oahpahusa. Oahpahusa ráhkkaneamis leat oahppoplánat vuodđun. Dát dieđusge ii mávsse ahte oahppogirjjiid ja oahpponeavvuid ii galgga atnit, muhto ahte dat eai galgga hábmet oahpahusa.

Buorit oahppogirjjit ja oahpponeavvut leat stuora riggodahkan, ja erenoamážit sámegiela dáfus lea hui mávssolaš go oahppogirječállit váldet ovddasvástádusaset giellaovdagovvan duodas.

Elektrovnalaš veahkkeneavvut (teakstagieda-hallan, interneahhta, e-boasta) adnojit eanet ja eanet skuvllas, ja leat buorit veahkkeneavvut giela aktiivvalaš geavaheamis. Erenoamážit go oahppit hálidit sámegiela oahpahusa ii ge gávdno oahpaheaddji, de lea gáiddusoahpahuš ja elektrovnalaš gulahallan okta vuohki oahppat giela.

SKUVLLA JA RUOVTTU OVTTASBARGU

Oahppoplánaid prinsihpain ja njuolggadusain ovdanboahká ahte váhnemiid, ádjáid ja áhkuid, bearrašiid ja fulkkiid kultuvramáhtu galgá skuvla atnit árvvus oahpaheamis.

Skuvllas lea dasto ovddasvástádus oččodit buori ovttasbarggu ruovttuin ja lagasbirrašin. Skuvlla ja ruovttu ovttasbarggu vuodđu galgá leat goabbatbeallásaš doahhtaleapmi. Buriin ovttasbargguin sáhtá oazžut váhnemiid oasálastit oahpahušas gokko heive. Dát lea erenoamáš mávssolaš daid ohppiid ektui geain lea sámegiella nubbingiellan. Váhnemat fertejit movttiidahttot doarjut mánáid gielalaččat ja atnit sámegiela maddái asttoáiggis. Dattege ii galgga skuvla cuiggodit

LÆREMIDLER / LÆREBØKER

De nye reformene i skoleverket (R-94 og R-97) vektlegger målstyrt undervisning og ikke lærebokstyrt undervisning. Det er læreplanene som er grunnlaget når undervisningen planlegges. Dette betyr selvfølgelig ikke at lærebøker og andre læremidler ikke skal brukes, men at de ikke skal strukturere undervisningen.

Det er en stor ressurs å ha tilgang på gode lærebøker / læremidler og spesielt i samisk er det av stor betydning at lærebokforfatterne tar sitt ansvar som språkmodeller på alvor.

Elektroniske hjelpemidler (tekstbehandling, internett, e-post) får større og større plass i skolen og er et godt redskap for å bruke språk aktivt. Spesielt der elever ikke har tilgang på samisklærer og ønsker opplæring i samisk, er fjernundervisning og elektronisk kommunikasjon en mulighet til å lære språket.

SAMARBEID SKOLE / HJEM

Det framgår av prinsipper og retningslinjer i læreplanverket at den kulturkompetansen som hjemmet ved foreldre, besteforeldre, familie, slekt og venner representerer, skal påaktes som verdifull i opplæringen.

Skolen har dermed et ansvar for å utvikle et godt samarbeid med hjemmet og nærmiljøet. Samarbeidet mellom skolen og hjemmet skal baseres på gjensidig respekt. Et godt samarbeid kan danne grunnlag for å trekke foreldre inn i opplæringen der det passer. Dette er spesielt viktig i forhold til elever som har samisk som andrespråk. Foreldre må oppmuntres til å gi barna språklig støtte og til å bruke samisk også i friti-

váhnemiid geat eai huma sámegiela mánáidea-
setguin, muhto baicca ovttaráđiid singuin geahč-
čalit ohcat iežá čovdosiid.

Go ráhkkana nubbingiellaoahpahussii, de ferte
skuvla čáhkkehit sihke váhnemiid ja báikkálaš
birrasa riggodahkan. Viidáseappot ferte skuvla
oidnosii buktit sámegiela skuvllas ja gulahit
geain lea sámegielmáhttu báikkálaš birrasis.
Dát giellagelbbolašvuhta gávdno báikkálaš ser-
vodagas ja sáhtá praktihkalaččat geavahuvvot
go addá ohppiide dakkár bargguid main bág-
gehallá gulahallat nubbingillii.

Buorre diehtjuohkin lea deatalaš skuvla-
ođastusaid oktavuodas. Ollu váhnemat leat eah-
pesihkkarat go galget giela válljet mánáidasaset.
Skuvlii leat dát stuora hástalussan. Dáidá leat
vuogas bovdet váhnemiid temáeahkediidda main
guovttegielalašvuhta lea áššin.

Muhtun váhnemiin leat eahpádusat sámegiela
hárrái, go oaivvildit dan šaddat lassibargun
ohppiide. Muhtumat maddái ballet ahte sámegiela
válljen gáržžida ohppiid boahhtevaš vejolaš-
vuodaid ja danin dárbašivčče oažžut čielgasa
makkár bohtosiid giela válljen sáhtá buktit.

Váhnemat, geaid mánáin ii leat sámegiella
fágan, sáhttet leat negatiivat sámegiela geava-
heapmái luohkás. Váhnemiid galggašii oažžut
ipmirdit man mávssolaš lea Leahkit čeahppi guovtti
gielas ja ahte dát sáhtá buktit giellaipmárdusa –
maddái dain ohppiin geat ieža eai oáččo sámegi-
eloahpahusa. Maddái ohppiide geain ii leat
sámegiella, buorrána bargodilli jus skuvlaoappát
ja skuvlavieljat válljejit sámegiela, danin go dat
šaddá riggodahkan luohkkái. Goappaš váhnen-
joavkkut fertejit dieđuid oažžut nu árrat go vejolaš,
eastadan dihte vuostelasvuodaid.

den. Skolen må likevel ikke moralisere overfor
foreldre som ikke snakker samisk med barna,
men prøve å finne andre løsninger i samarbeid
med foreldrene.

Skolen må i sin planlegging av andrespråk-
sopplæringen ta høyde for å trekke inn så vel
foreldre som lokalmiljø som ressurs. Videre må
skolen synliggjøre samisk i skolen og formidle
om folk i lokalmiljøet som har kunnskaper i sa-
misk. Språkkompetansen som finnes i lokalsam-
funnet, kan praktisk anvendes ved at elever får
oppgaver der de må kommunisere på andrespråket.

Ved skolereformer er det viktig med god in-
formasjon til hjemmene. Mange foreldre uttrykker
stor usikkerhet i forbindelse med språkvalg for
barna sine. Dette er en utfordring for skolever-
ket. Det kan være hensiktsmessig å invitere til
temakvelder der tospråklighet blir satt på dags-
orden.

Mange foreldre vil være skeptisk til samisk
fordi de mener dette fører til ekstraarbeid for
elevene.

Mange er også engstelige for at valg av sa-
misk vil begrense elevenes framtidige mulig-
heter og har behov for å få klargjort konsekven-
ser av språkvalg.

Foreldre til barn som ikke har samisk i fag-
kretsen, kan være negative til at samisk brukes i
klassen. Det er viktig å skape en forståelse hos
foreldrene om de fordeler det gir å være god i to
språk og at dette kan skape en større språkfor-
ståelse – også hos de elevene som ikke selv får
samiskopplæring. Arbeidsforholdene for elever
uten samisk vil også bli bedre dersom det er
elever i klassen som velger samisk ettersom dette
vil tilføre større ressurser til klassen. Begge for-
eldregrupper må få informasjon så tidlig som
mulig for å unngå konflikter.

OVDAMEARKKAT

ÁLGU:

Ulbmil dáinna ovdamearkačoakkáldagain lea oahpaheddjiide addit árvalusaid movt giellaoahpahusa organiseret. Ovdamearkkat sáhttet maiddái leat veahkkin johtui oažžut ságastallama iešguđetge skuvllas movt giellaoahpahusa hábme ja leat veahkkin ovddidandoaimmaide mat leat čadnon giellaoahpaheami organiseremii.

GIELLAOAHPAHUSA ORGANISEREMA OVDABARGU

A. KÁRTEN

Oaččoheamis heivehuvvon giellaoahpahusa, lea deatalaš kártet báikkálaš riggodagaid. Dákkár kárten geahpedivččii maiddái temáoahpahusa plánema. Dávjá sáhtta lagasbirrasis gávdnat riggodagaid maid sáhtta atnit giellaoahpahasas. De lea ge skuvllii hástalussan oažžut dáid resursaolbmuid dovdat iežaset oadjebassan dasa ahte skuvla dárbaša sin gelbbolašvuoda.

Sáhtta dáhttu váhnemiid vástidit gažadanskovi, vai oaidná makkár riggodagat gávdnojit. Ovdal go skovvi juhkkovjuvo, de berre doallat diehtujuohkinčoahkkima. Dán čoahkkimis berre movttiidahttit váhnemiid ovdanbuktit buot mii sáhtta leat áhpun oahpahussii. Skovi sáhtta čoahkkimis juo juohkit, vai lea liiba čilget gažaldagaid jus leažžá dárbu.

SKOVVI

Skoviid vuodul ráhkaduvvo listu mas oaidná geaiguin sáhtta váldit oktavuoda iešguđetlágan servviin.

Dát listu/kárten čájeha makkár riggodagaid/resursaolbmuid sáhtta atnit njuolgga giellaoahpahasas ja temáoahpahasas mas giellaoahpahas sáhtta lea lunddolaš oassin.

Go čohkke omd. ovtta oasi luondufágadiimmuin, birasfágadiimmuin ja gielladiimmuin eriide, de sáhtta heivehit diliid main lea lunddolaš geavahit giela. Geavatlaččat nannejuvvo dalle giellaoahpahas go sámejiella geavahuvvo eará fágain.

Dákkár organiseren geahpeda dili guovlluin gos lea váttis gávdnat giellaoahpaheddjiid, ja ná sáhtta maiddái muđui nai girjjágahttit oahpahasas.

EKSEMPELSAMLING

INNLEDNING:

Hensikten med eksempelsamlingen er å gi lærere noen ideer til hvordan språkopplæringen kan organiseres. Videre kan eksemplene tjene til debatt internt ved den enkelte skole og lokalt utviklingsarbeid knyttet til organisering av språkopplæringen.

FORARBEID FOR ORGANISERING AV SPRÅKOPPLÆRING

A. *KARTLEGGING*

For å få en tilpasset språkopplæring, er det viktig å få en oversikt over de ressurser som finnes i nærmiljøet. En slik kartlegging vil dessuten gjøre planlegging av temaundervisningen lettere. Mange steder finnes det ressurser i nærmiljøet som har relevans til språkopplæringa. Her er det en utfordring for skolen å gi ressurspersonene trygghet for at skolen har bruk for deres forskjellige kompetanse.

For å innhente opplysninger om eksisterende ressurser, kan en be foreldrene fylle ut et spørreskjema. I forkant av at skjemaet blir distribuert bør det holdes et infomøte. Her er det viktig å motivere foreldrene til å komme med alt de tror kan være til nytte. Skjemaet kan med fordel deles ut på møtet, slik at eventuelle spørsmål kan avklares.

SKJEMAET

Ut fra skjemaene lages det så en oversikt som også inneholder navn på kontaktpersoner i lag og foreninger.

Denne oversikten/kartleggingen vil vise hvilke ressurser /ressurspersoner som kan brukes direkte i språkundervisningen og i temaundervisningen der språkopplæring også kan være en naturlig del.

Ved å samle f.eks. en del natur- og miljøtimer og språktimer i bolker, kan en tilrettelegge situasjoner der det er naturlig å praktisere språket. I praksis vil en da få styrket språkundervisningen ved at samisk blir brukt i andre fag.

Slik organisering kan avhjelpe situasjonen i distrikt der det er vanskelig å få lærere til språkundervisningen, samt brukes som variasjon av undervisningen ellers.

Skovvi

Namma:

Gean eadni/áhčči:

Bargu:

Máhtát go veaháge sámegeiela? Máhtán In máhte

Duddjot go goassege dujiid:

- muoras
- náhkis
- čoarvvis/dávttis
- láiggis
- láddis
- sárggut go/málet go eará duodjeávdnasis

Leat go dus dákkár beroštumit dahje sullasaš?:

- bivdu/guolásteapmi
- eallit
- lottit
- birasgáhtten
- olgoelošteapmi
- boazodoallu
- eanandoallu
- árbevirolaš biebmoráhkadeapmi
- juoigan/lávlun/musihkka
- eará

Skjema

Navn:

Mor/far til:

Yrke:

Behersker du samisk i noen grad? ja nei

Lager du på noe tidspunkt produkter/ting i:

tre

skinn

bein/horn

garn

stoff

tegning/maling

annet duodjimateriale

Har du interesser innenfor noen av følgende områder?:

jakt/fiske

dyreliv

fugler

miljøvern

friluftsliv

reindrift

jordbruk

tradisjonell matlaging

joik/sang/musikk

annet

Dahje eará gálggat/máhttu maid oaivvildat sáhttit leat ávkin skuvlii (vásáhusat, muitalusat jna.):

.....

.....

.....

.....

Máhttet go earát oahppi bearrašis/lagasolbmuiin sáme giela?

Namma:

Makkár oktavuolta oahppái:

Gálggat/máhttu/beroštumit nugo ovdal namuhuvvon:

.....

.....

.....

.....

B.

Kárten, mii lea skoviid vuodul čadahuvvon, sáhtta maid leat vuodđun ásahtit bearašjoavkkuid daid ohppiid várás geain lea sáme giella, vai oažžu váhnemiid/fuolaheddjiid doarjjan ja movttii deaddjin oahpahussii.

Vel guovddáš sámi guovlluin ge lea čájehuvvon ahte sáme giela nubbingiellaoahpahuš ii leat buktán doaimbi guovttegielalašvuoda. Leat leamaš menddo unnán diimmut giela geavaheapmái, ja sidjiide geat leat eahpesihkkarat lea dávjá váttis hupmat stuora joavkkuin ja luohkkálanjas.

Evt. andre ferdigheter/kunnskaper du mener skolen kan dra nytte av (opplevelser, historier etc.):

.....

.....

.....

.....

Behersker andre i elevens familie/omgangskrets samisk?

Navn:

Evt.familie forhold til eleven:

Kunnskaper/ferdigheter/interesser som nevnt i skjema:

.....

.....

.....

.....

B.

Kartleggingen som er gjort ved bruk av skjemaet kan og danne grunnlag for familiegrupper for de elevene som har samisk, for å få foreldre/foresatte med i motivering for undervisningen og å støtte opp om den.

Selv i samiske kjerneområder har det vist seg at undervisningen i samisk som andre språk, ikke har ført fram til funksjonell tospråklighet. Det har vært for få timer til å kunne praktisere nok, og for de som er usikre har det ofte vært vanskelig å få seg til å bruke språket i store grupper og i klasseromssituasjonen.

Ohppiid ja sin váhnemiid sáhtta juohkit joavkkuide, omd. njeallje bearraša guđege jovkui, mas unnimustá ovttá rávisolbmós lea gielalaš ovddasvástádus, ja earáin fas leat eará doaimmat.

Luohkkájođiheaddji sáhtta veahkehit organiseremiin ja plánemiin, ja son lea maiddá lunddolaččat jođiheaddjin go joavku čoahkkana ságastallat jurdagiid ja vásáhusaid birra. Lea lunddolaš bidjat jahkeplánaid čoahkkanemiid rámmán, muhto berre maiddá leat sadji ja áigi eará áigegeuvdilis fáttáid ovdanbuktit.

Vuosttažettiin galgá dát ortnet nannet giela, muhto čoahkkanemiin lea maiddá sosiálalaš bealli. Oahppit odjot guhtet guimmiidasaset, ja šaddá álkit hupmat ja atnit giela luohkás.

Dakkár guovlluin gos leat unnán oahppit geain lea sámegiella, sáhtta čohkket joavkkuid beroškeahhtá luohkkadásiin. De sáhttet sihke vuosttašgielat oahppit ja nubbingielat oahppit leat seamma joavkkus, ja giella sáhtta de adnot eambo ja lunddoleappot ohppiid gaska.

Dákkár organiseren berre johtui biddjot árrat juo, e.e. danin go eanas oassi oahpahusas lea temáid mielde, ja dainna lágiin sáhtta leat álkit oažžut ohppiid hupmat sámegiela go buktá sin lunddolaš gulahallandilálašvuodaide.

C. SÁMEGIELOAHPAHUSA HEIVEHEAPMI

DOARESBEALBÁIKKIIN GOS LEAT UNNÁN SÁMEGIELAOAHPFIT.

Ulbmil:

- sámivuoda oidnosii buktit
- ráhkadit oahppanbirrasa
- ráhkadit birrasa mas oahppit lunddolaččat atnet sámegiela

Ráhkadit sámi birrasa skuvllas

- sierra latnja dahje ossodat dahje eará oktasašlatnja
- galgá leat rabas sihke bottuin ja diimmuin buot ohppiide, maiddá sidjiide geat eai leat válljen sámegieloahpahusa.

Mii galgá gávdnot oahppanbirrasis:

- girjjit (fágagirj., čáppagirj., govvgagirjjit, lávllagirjjit j.ea.)
- govat
 - govat (váhnemiin luoikkahan) mat čájehit sámi kultuvrra.
 - dovddus sámi dáiddáriid govvadáidda (reproduksuvnnat).
- kárttat
 - Sápmi

Elevene og deres foreldre kan deles i grupper, f.eks. fire familier i hver, hvor minst en av de voksne har ansvaret for det språklige, mens resten har andre oppgaver.

Klassestyrer vil kunne være behjelpelig med organisering og planlegging, og vil være den naturlige leder når man skal samles for ide- og erfaringsutveksling. Det vil være naturlig å la årsplanene være rammen for samlingene, men den bør ikke være styrende dersom andre tema er aktuelle å ta opp.

Det primære med ordningen må være styrking av språket, men samlingene vil også ha et sosialt aspekt. Elevene vil bli tryggere på hverandre, og vil lettere kunne bruke språket i klasesammenheng.

I distrikt med få elever som har samisk, kan gruppene dannes på tvers av klassetrinn. Her kan første- og andrespråkeelevene være i samme gruppe. Slik vil elevene få en større og mer naturlig arena for å bruke språket.

En slik organisering bør starte tidlig i skoleløpet, bl. a. fordi mesteparten av undervisningen her er temabasert og man vil lettere få elevene til å bryte barrieren mot å snakke samisk ved å bringe dem inn i slike naturlige kommunikasjonsituasjoner.

C. TILRETTELEGGING FOR SAMISKUNDERVISNING I PERIFERE DISTRIKT MED FÅ SAMISKELEVER

Mål:

- synliggjøring av det samiske
- skape miljø for innlæring
- skape arena der det er naturlig for elevene å bruke samisk

Lage et samisk miljø på skolen

- eget rom eller avdeling av gang eller annet fellesareal
- tilgjengelig både i friminutt og timer for alle elever, også de som ikke har valgt samiskundervisning.

Tilgjengelig i miljøet:

- bøker (faglitt., skjønnlitt., bildebøker, sangbøker o. a.)
- bilder
 - fotografi, (gjerne utlånt fra foreldre) som viser samisk kultur.
 - bildende kunst av kjente samiske utøvere. (reproduksjoner)
- kart

- báikkálaš kárttat (deatalaš váldit sámi báikenamaid mielde)
- seaidnegovat
 - fuolkenamahusat
 - guolit, lottit, eallit, šattut
 - biktasat
 - duodjeplakáhtat j.ea.
- duhkorasat
 - sámi kultuvramearkkat miniatyras
- spealut
- kaseahtat
 - musihkka (sálmmat, lávlagat, luodit, pop-musihkka)
 - video
- ávdnasat smávvuđuide
- távval aviisačállošiid
- čájáhus mas leat
 - báikki duodjebuktagat
 - báikki boares kultuvramearkkat
 - kultuvramearkkat mat leat beaivválaččat anus.

D.

Fysalaš sámi biras ferte ráhkaduvvot geasuheaddjin ohppiide. Biras sáhtta veahkkin oahpásnuhttit ja boktit beroštumi sápmelašvuhtii, maiddáid daidda ohppiide geain ii leat sámegeilla. Nu sáhtta sihke giela ja kultuvrra árvu loktanit. Oahppit besset oahpásnuvvat sámegeillii, beaivválaš gillii ja fágadoahpangiidda girjiid ja seaidnegovaid bokte. Ja besset maiddáid gullat giela kaseahtain ja videos.

Čájáhusaid lea vuogas ráhkadit ovttasráđiid váhnemiiguin. Omd. sáhtta sis vurrolaga leat ovdasvástádus čohkket dujiid ja dávviriid čájáhussii ja maiddáid gaskkohagaid lonuhit dávviriid. Jus lásse dujiid láseskábiid sisa, de lea álkit vára váldit dávviriin seammás go leat olámuttus ohppiide. Eai buot duojit dárbbas leat lása duohken.

Jus dán oažžu áigái ja jus váhnemat ja gili olbmot dihtet dán, de besset olbmot fitnat geahččame, ja besset maiddáid mitalit ja čájehit diŋggaid.

Muđui leat kultuvramearkkat maiddáid deatalaččat stoahkanšiljus

- fanas (johkafanas, šárka j.ea.)
- lávvu, luovvi j.ea.

- Sapmi
- lokale kart (viktig å få med samiske stedsnavn)
- plakater
 - slektsforhold
 - fisker, fugler, dyr, blomster
 - klesdrakter
 - duodjiplakater o. a.
- leker
 - miniatyrer av samiske kulturmarkører
- spill
- kassetter
 - musikk (salmer, sanger, joik og pop)
 - video
- materialer for små duodjioppgaver
- tavle for avisutklipp
- utstillingsmontre med
 - duodjiprodukter laget i bygda
 - gamle kulturmarkører fra bygda
 - kulturmarkører som er i daglig bruk.

D.

Dette fysiske samiske miljøet må tilrettelegges slik at det blir attraktivt for elevene å være der. Det kan være med på å «ufarliggjøre» det samiske for og skape nysgjerrighet hos de elevene som ikke har samisk. Det vil også kunne høyne status for både språk og kultur. Elevene vil her møte det samiske språk, dagligspråk og faguttrykk via bøker og plakater, og vil dessuten få høre språket i bruk ved å spille kassetter og se på video.

Arbeidet med montrene er en fin mulighet for samarbeid med foreldrene. De kan f.eks. etter tur ha ansvaret for å samle inn utstillingsobjekter til montrene, og bytte ut etter hvert. Ved å ha utstillingen i låste montre, er det lettere å ta vare på tingene samtidig som de er tilgjengelig for elevene. Alt trenger nødvendigvis ikke være innelåst.

Får man til dette og får gjort det kjent for foreldre og folk ellers i bygda, kan det og være en arena der folk kan stikke innom, kanskje bare for å se, eller for eventuelt å fortelle om tingene og vise dem i bruk.

Go sámegieloahpahuš galgá čađahuvvot «birašlanjas», berrejit maiddá gávdnot bargosajit ohppiide.

OVDAMEARKKAT

1 TEMÁ / PROŠEAKTA

1. dilálašvuohta:

Guokte luohká ovttas (seamma dahje goabbat luohkkádásis). Buot giellamolssaeavttut. Giellaoahpaheaddji sáhtta doallat juohkindiimmuid luohkás.

2. dilálašvuohta:

Buohtalasluohkát main leat iešguđet 1. giela. Nubbingiellaoahpaheaddjit sáhttet doallat juohkindiimmuid dain luohkái gos lea 2. giella.

Ulbmil:

- Addit lasi vejolašvuođaid atnit 1. giela dahje 2. giela.
- Seaguhit agiid
- Oktasaš aktivitehta giellamolssaeavttuid rastá.

DOAIMMA:

Molssaeaktu 1:

Ohppiid juohkit giellaválljema mielde
Temá/proševtta álggaheapmi čilgejuvvo ohppiid 1. gillii.
Joatkit barggu iežas gillii daid diimmuid go oahppit leat čeahkis.

Molssaeaktu 2:

Temá/proševtta álggaheapmi čeahkkeluohkás. Joatkit barggu joavkkuin. Sis geain lea sámegiella leat sierra joavkkus. Sis geain lea sámegiella 2. giellan sáhttet maid searvat.
Ovdamearka

Forøvrig er det og viktig med kulturmarkører ute i lekemiljøet

- båt (sjark, elvebåt o. a.)
- lavvu, luovvi m. m.

Når samiskundervisningen skal foregå her i «miljørommet», bør det tilrettelegges med noen arbeidsplasser for elevene.

EKSEMPLER

1 TEMA / PROSJEKT

Situasjon 1:

To klasser sammen (parallele eller to trinn). Alle språkalternativene er valgt. Språklærer har eventuelle delingstimer i klassen.

Situasjon 2:

Parallele klasser med ulike 1. språk. 2. språklærerne har eventuelle delingstimer i klassene hvor de har 2. språket.

Mål:

- Gi flere muligheter for bruk av 1. språket, evt. 2. språket.
- Aldersblanding.
- Felles aktivitet på tvers av språkalternativene.

TILTAK:

Alternativ 1:

Elevene deles etter språkvalg.

Innledning til tema/prosjekt gjennomgås på elevenes 1. språk.

Videre arbeid etter sitt språkvalg i timer da elevene er samlet.

2 GUOSSESKUVLA

Dilálašvuohta:

Luohkká A: Oahppit geain galgá leat sámegieloahpahus muhto lea váttis gávdnat sámegieloahpaheaddji ja/dahje sámegielat biras lea unni.

Luohkká B: Sámegielat oahppit geain lea sámegielat oahpaheaddji sámi birrasis.

Ulbmil:

- eará skuvllaid oahpaheaddjeresurssaiguin ávkkástallat
- viiddiidit ohppiid giellabirrasa
- oheat lunddolaš gulahallandilálašvuođaid

Molssaeaktu 1

Luohkká A galleda luohkká B ja luohkká B fas luohkká A

- Atnet guhtet guimmiideaset oahpaheaddji

Molssaeaktu 2

Čakčat: A galleda B

Giđđat B galleda A

- Atnit ohppiid giellamáhtu

3 SÁMEGIELA ATNIT NEAVVOGIELLAN.

Dilálašvuohta:

Mánáidskuvla guvttiin buohtalasluohkáin, sámegiella geatnegahtton buot ohppiide.

Luohkká A: 6. luohkká 1. giellan dárogiella 2. giellan sámegiella

Luohkká B: 6. luohkká 1. giellan sámegiella 2. giellan dárogiella

Fága: Praktihkkalaš ruovttudoallu

Goappaš luohkát oahpahuvojit goappáge nubbingillii.

Ulbmil:

Oahppat atnit giela lunddolaš dilis.

Oahppat fágasániid nubbingillii.

Alternativ 2:

Innledning til tema/prosjekt i samla klasse. Videre arbeid i grupper der de som har samisk danner egne. Her kan også de som har samisk som 2. språk delta. Eks.

2 BESØKSSKOLE

Situasjon:

Klasse A: Elever med samiskundervisning der det er vanskelig å skaffe samisklærer og/eller der det samiskspråklige miljøet er lite.

Klasse B: Samiskspråklige elever med samiskspråklig lærer i samisk miljø.

Mål:

- utnytte lærerressurser ved andre skoler
- utvide elevenes språkmiljø/-arena
- oppsøke naturlige kommunikasjonssituasjoner

Alternativ 1

Klasse A på besøk hos klasse B samtidig som klasse B er hos A

- Utnytter hverandres lærer.

Alternativ 2

Høst: A hos B

Vår: B hos A

- Utnytte elevene som språkressurs

3 BRUK AV SAMISK SOM REDSKAPSSPRÅK

Situasjon:

Barneskole med to paralleller, samisk obligatorisk for alle elevene.

Klasse A: 6.kl 1. språk norsk 2. språk samisk

Klasse B: 6.kl 1. språk samisk 2. språk norsk

Fag: Praktisk heimkunnskap.

Hver av klassene blir undervist på sitt andrespråk.

4 ATNIT SÁMI LANJA

Dilálašvuohta:

Doaresbealbáiki. Sámegieloahpahuš duššefal moatti oahppis. Muhtun luohkkáguoimmit leat negatiivat sámegillii ja sámi kultuvrii, ja atnet dan imašin ja eksotalažžan. Skuvlii lea ráhkaduvvon sámi biras.

Ulbmil:

Buktit sámi vuoda oidnosii
Oahpisiin dahkat sámi vuoda
Buktit beroštumi ja áddejumi
Buoridit sosiálalaš oktavuoda luohká sámi ohppiid ja eará ohppiid gaskkas.
Oččodit positiivalaš guottuid sámi vuohči.

Doaimmat/organiseren:

- Olles luohkká beassá leat mielde sámi birraš, ožžot dieđuid ja movttiidahttojuvvojit atnet dan bottuin. Ávžžuhuvvojit bovdet váhnemiid j. ea. fitnat.
- Go luohká sámi ohppiin lea oahpahuš sámi lanjas, de sáhttet luohkkáguoimmit fitnat, juogo okta ja okta dahje joavkkuid mielde, ja vásihit sámegieldiimmu.
- Olles luohkká atná sámi lanja áigeguovdilis temá-/prošeaktabargguin.

5 ATNIT BÁIKKÁLAŠ OLBMUID RIGGODAGAID SKUVLLAS

Dilálašvuohta:

6. luohká sámegieloahpaheaddji lea dieđihuvvon buohccin golmma vahkkui. Lea váttis gávdnat dohkálaš sadjásačča. Skuvla lea kárten báikkálaš resurssaid sámi kultuvrra ja giela oahpahuš oktavuodas. Kártemis oaidná ahte okta sámegielat eadnevánnen lea čeahpes duojár. Son lea lohkan iežas sáhttit leat sadjásažžan skuvllas.

Ulbmil:

Atnet báikkálaš resurssaid skuvllas.
Oidnosii buktit báikkálaš sámi kultuvrra/gelbbolašvuoda.
Atnet giela lunddolaš oktavuodain.

Mål:

Lære språket ved å praktisere det i naturlige situasjoner.
Lære fagterminologi på andrespråket.

4 BRUK AV SAMISK ROM

Situasjon:

Perifert distrikt. Få elever som har samiskundervisning. Flere av de andre elevene i klassen er negative til samisk språk og kultur, og ser på det som noe mystisk eller eksotisk. Det er organisert et samisk miljø i skolelandskapet.

Mål:

Synliggjøre det samiske
Avmystifisere det samiske
Skape interesse og forståelse
Bedre den sosiale kontakten mellom samiskeleven og de andre elevene i klassen.
Skape positive holdninger til det samiske.

Tiltak/organisering:

- Hele klassen får bli med til det samiske miljøet, blir orientert og oppmuntret til å bruke det i friminuttene. Oppfordres også til å invitere foreldre o. a. til å stikke innom.
- Når samiskelevne i klassen har undervisning i miljøet, kan medelever etter tur en og en, eller i grupper få bli med og oppleve en samisktime.
- Hele klassen bruker det samiske rommet i aktuelle tema/prosjekt.

5 BRUKE RESSURSER I LOKALBEFOLKNINGEN I SKOLEN

Situasjon:

Samisklæreren i en 6. klasse er sykmeldt i tre uker. Det er vanskelig å få kvalifisert vikar. Skolen har gjort en kartlegging av ressurser i nærmiljøet relatert til undervisning i samisk kultur og språk. Av den går det fram at en av de samisktalende mødrene har mye duodji-kompetanse. Hun har sagt seg villig til å vikariere på skolen.

Organiseren:

Sadjásaš lea ovttas luohkkájođiheddjiin geahčadan jahkeplánaid, ja gávdnan áigeuovdilis bargobihtá. Dan gaska go oahpaheaddji lea buohcci, de adnojit sámegealdiimmut, omd. stohpogámaduddjomii.

6. JOAVKOSÁGASTALLAMAT

Dilálašvuohta:

Luohkká mas buot giellamolssaevttut gávnojit, ja mas buohkat máhttet dárogiela, nu ahte dát giella lea eanemusat adnon luohkás.

Ulbmil:

– Viiddidit sámegielat ohppiid vejolašvuođaid atnit sámegiela skuvllas.
Oččodit giela eanet aktiivvalažžan birrasis.

Doaibma:

Luohkká juhkkovuvvo joavkkuide ságastallan dihte soames fáttá. Oahppit geain lea sáme-giella, mannet sierra joavkkuide. Go buohkat fas čoahkkanit, de dulkojit dat oahppit geat máhttet giela.

7 MUSIHKKA / LÁŠMMOHALLAN

Dilálašvuohta:

Luohkká Á: Dárogielat 2. luohkká, 6 oahppi. Eai leat juohkindiimmut.

Luohkká B: Guovttegielat 1. luohkká, 22 oahppi. Juohkin buot diimmuin.

Dárogielat luohkká lea jagi ovdal čuvvon nuppi luohkká jahkeplánaid, danin go skuvllas oahpahunvuohtat iešguđetge ahkásaččat seamma luohkás. Okta oassi lášmmohallan- ja musihkka-oahpahunvuohtat čadnojuvvo vuosttaš luohkká rájes juo diibmoplánaide, reasta gullá temaoassái. Visot 2. giellaoahpahunvuohtat biddjo temaoassái.

Ulbmil:

Oahpásnuvvat guhtet guimmiideasetguin.

Atnit giellalaš oktavuoda ávkin.

Mål:

- Bruke ressurser i nærmiljøet i skolen.
- Synliggjøre samisk kultur/kompetanse i nærmiljøet.
- Bruke språket i naturlige situasjoner.

Organisering:

Vikaren har sett på årsplanene for klassen sammen med klassestyrer, og har funnet fram til aktuell oppgave. Samisktimene i perioden læreren er sykmeldt blir f. eks. brukt til å sy tøfler med elevene.

6 GRUPPEDISKUSJONER

Situasjon:

Klasse med ulike språkalternativ der alle behersker norsk, slik at dette er språket som blir mest brukt i klassen.

Mål:

- Utvide de samiskspråklige elevene sine muligheter for å bruke samisk på skolen. Gjøre språket mer aktivt i miljøet.

Tiltak:

Klassen deles i grupper for å diskutere et emne. Elever som har samisk danner egne grupper. I plenum tolker de elevene som behersker språket.

7 MUSIKK / KROPPSØVING

Situasjon:

Klasse A: Norskspråklig 2. klasse, 6 elever. Ingen delingstimer.

Klasse B: Tospråklig 1. klasse, 22 elever. Deling i alle timer.

Den norskspråklige klassen har året før fulgt årsplaner for andre klasse. P. g. a. fådelt organisering gikk de i sammenslått klasse. Deler av kroppsøving og musikkundervisningen skal timeplanfestes allerede fra første klasse, resten skal gå inn i temadelen. All 2. språksundervisningen skal legges til temadelen.

Árvvus atnit guhtet guimmiideaset giela.
Seaguhit iešguđetge ahkásaččaid.

Doaimmat:

Musihkka ja lášmmohallan biddjojit buohtalaga diibmoplánai.

1. joavku: 1/2 A:s ja 1/2 B:s: musihkka, sámegiella oahpahusgiellan.
 2. joavku: Earát: lášmmohallan/vuojadeapmi, dárogiella oahpahusgiellan.
- Nuppi jahkebeali molsu oahpahusgiela.

Seammamállat organiseren sáhhtá adnot temábargguin, juogo geažos áiggi dahje muhtun áigodagaid. Ná sáhhtá maiddá organiseret skuvllain gos eai leat nu ollu oahppit geain lea sámegiella. De sáhhtá sin ovtastit eará luohkkadásiiguin ahkeseaguhuvvon joavkkuide. Kamil Øzerk, guhte lea olu dutkan guovttegielalašvuoda, deattuha ahte guovttegielalaš oahpahusa ulbmil berre leat pedagogalaš guovttegielalašvuolta, mii mielddisbuktá:

- nanu doaimmi gálggaid guovtti gielas
- sosiálalaš gelbbolašvuoda
- guovttekultuvrralaš gelbbolašvuoda ja fágamáhtu.

Jus organisere nu go ovdamearkkas oaidnit, de lea vejolašvuolta bargat daid ovdamuniid guvlui maid pedagogalaš guovttegielalašvuolta buktá.

8 OAHPPIT GEAIN LEAT GUOKTE EATNIGIELA

Dilálašvuolta:

Guovttegielat oahppi ovttagielat luohkás.

Guokte buohtalasluohká juohke dásis mas oahpahuvo sámegillii nuppis ja dárogillii nuppis.

Ulbmil:

Ovdánahttit ja áimmahuššat oahppi giellagelbbolašvuoda goappaš gielain.

Doaimma:

Muhtun ráje luohká 2. gielladiimuin leat čadnon diibmoplánai buohtalaga buohtalasluohká

1. gielladiimuin. Dáin diimuin čuovvu oahppi buohtalasluohká oahpahusa.

Mål:

Bli kjent med hverandre.
Dra fordel av språkkontakten.
Respektene hverandres språk.
Aldersblanding.

Tiltak:

Musikk og kroppsøving timeplanfestes parallelt.
Gr.1: 1/2 A og 1/2 B: musikk, undervisningsspråk er samisk.
Gr.2: Resterende: kroppsøving/svømming, undervisningsspråk er norsk.
Bytte undervisningsspråk halvveis i året.

Samme organisering kan brukes i temaarbeid, fast gjennom året eller i perioder. Likedan kan organiseringen brukes på skoler med få elever som har samiskundervisning, da slått sammen med andre klassetrinn til aldersblanda grupper. Kamil Øzerk, som har forsket mye på tospråklighet, poengterer at målet for tospråklig undervisning bør være pedagogisk tospråklighet, noe som innebærer:

- sterke funksjonelle ferdigheter i to språk
- sosial kompetanse
- tokulturell kompetanse og fagkunnskaper

Ved en organisering som skissert i eksemplet, har en mulighet for å arbeide fram mot de fordelene som pedagogisk tospråklighet representerer.

8 ELEV MED TO MORSMÅL

Situasjon:

Tospråklig elev i enspråklig klasse.
To paralleller på hvert trinn hvor det i den ene blir undervist på samisk, og i den andre på norsk.

Mål:

Utvikle og ivareta den språkkompetansen eleven har i begge språk.

9 1. JA 2. GIELLAOHPPIID OVTTASBARGU

Dilálašvuoha:

Mearraguovlu. Dárogielat luohkká.

4. luohkká 18 oahppi

3 oahppis sámegeiella 1. giellan 5dii/v. 3 dii diibmoplánas, 2 dii temái

5 oahppis sámegeiella 2. giellan 4dii/v. 2 dii diibmoplánas, 2 dii temái

Seamma oahpaheaddji buot sámegeildiimmuin.

Ulbmilat ja hástalusat:

Oažžut áiggi differensieremii.

Ohppiid ovttasbargu gaskaneaset.

Oahppit riggodahkan guhtet guimmiidasaset.

Divvut ohppiide dilálašvuodaid atnit giela.

Háhkát giellamáhtu.

Heiveheapmi:

A: 1dii/v 1. giellaoahppit sierra oahpaheddjiin

B: 2dii/v 1. ja 2. giellaoahppit ovttas

C: 2dii/v 1. ja 2. giellaoahppit luohkás barget temabargguid.

A: Bargat erenoamážit 1. giellaoahppiid dásis.

B: Atnit muhtun áiggi oktasaš dahkosiidda. Dát lea hástalus 2. giellaoahppiide 1. giellaoahppiide ektui. 1. giellaoahppit sáhttet veahkehit 2. giellaoahppiide dan botta go oahpaheaddji bagadallá oktagaslaččat. 1. giellaoahppit gártet dalle riggodahkan 2. giellaoahppiide, ja seammás besset sii ovdánahttit iežaset máhtu, omd. go galget gávdat synonymaid ja muđui dihtomielalaččat atnit gielaset.

C: Sámegeieloahpaheaddji lea luohká nubbinoahpaheaddji temádiimmuin, movttiidahtta ja veahkeha atnit giela temábarggus. Temá lea juo ovdalgihtii čilgejuvvon ja ráhkkanahattojuvvon ohppiiguin ovttas B vuolde. Giellaoahppit berrejit de leat seamma joavkkus.

Tiltak:

Deler av klassens timer i 2. språk er timeplanfesta parallellt med parallellklassens 1. språk. I disse timene følger eleven undervisningen i parallellklassen.

9 SAMARBEID MELLOM 1.- OG 2. SPRÅKSELEVENE

Situasjon:

Kystdistrikt. Norskspråklig klasse.

4. klasse, 18 elever

3 elever samisk som 1. språk 5t/u. 3t timeplanfestet, 2t til tema

5 elever samisk som andrespråk 4t/u. 2t timeplanfestet, 2t til tema

Samme lærer har alle timene i samisk.

Mål og utfordringer:

Få nok tid til differensiering.

Samarbeid elevene imellom

Elevene er en ressurs for hverandre

Skape situasjoner der elevene får praktisere språket.

Få språkkunnskaper.

Tilrettelegging:

A: 1t/u 1. språkselevne alene med lærer

B: 2t/u 1. og 2. språkselevne sammen

C: 2t/u 1. og 2. språkselevne i klassen i temaarbeid.

A: Arbeide spesielt på 1. språkelevnes nivå.

B: En del av tiden brukes til felles oppgaver. Her får 2. språselevne utfordringer i forhold til 1. språkselevne. 1. språkselevne kan hjelpe 2. språkselevne mens læreren gir individuell veiledning. 1. språkselevne vil da være en ressurs for 2. språkselevne, samtidig som de får egenutvikling når de f.eks. skal finne synonymer og ellers være bevisst på egen språkbruk.

C: Samisklæreren er to-læreren i klassen i tematimene, motiverer og hjelper språkelevne med å bruke språket i arbeid med temaet. Temaet er på forhånd gjennomgått og forberedt med elevene under B. Språkelevne bør da være på samme gruppe.

10 OHPPIIDE BARGOÁIGODAT

Dilálašvuhta:

- 3. luohkká. Dárogielagat. Su. bealli lea válljen sámegiela 2. giellan.
- Oahppit atnet giela illeviša.
- Suohkanis lea okta sámegiela mánáidgárdi.

Ulbmil:

- Oččodit ohppiid duostat atnit giela
- Atnit giela lunddolaš oktavuodain
- Oažžut ohppiid oaidnit ávkki go máhtá guokte giela
- Atnit giela suhtastaladettiin

Organiseren:

- Oahppit guđet leat válljen sámegiela, biddjojtit guovttis ja guovttis bargui 2 diibmui vahkui, mánáidgárdái stoahkat mánáiguin. Eaktun lea ahte mánáidgárdi lea lahka skuvlla. Jus lea guhkit gaska mánáidgárddi ja skuvlla gaskkas, de sáhttet bargoáigodagat leat hárvvit, muhto baicca bistit eanet diimmuid.
- Go lea soahpan mánáidgárdejodiheddjiiguin, movttiidahttojuvvojtit oahppit galledit mánáidgárddi maiddástoáiggis.
- Oahppit luohkás guđet eai leat válljen sámegiela, biddjojtit vurrolaga bargui ovttá áiggi, ovttas soames sámegielohppiin.

11 ATNIT GIELA LUNDDOLAŠ OKTAVUODAIN

Dilálašvuhta:

- Dárogielat 1./2. luohkká ovttastuvvon. Buot ohppiin lea sámegiella 2. giellan.
- Luohkkájodiheddji, dárogielat, ipmirda veahá sámegiela ja máhtá atnit álkis sániid ja doahpágiid.
- Guovttegielat oahpaheaddji juohkindiimmuin.
- Ohppiin lea iešguđetlágan gielladuogáš, muhtuniin lea sámegiella beaivválaš giellan ruovttus, guoktásis lea fas hui unna passiivválaš sánehivvodagaš.
- 2. giella 1,5 dii vahkus biddjo temáoassái.

10 UTPLASSERING

Situasjon:

3. klasse. Norsktalende. Ca. halvparten har valgt samisk som 2. språk.

Elevene kvier seg for å ta språket i bruk.

Det finnes en samiskspråklig barnehage i kommunen.

Mål:

Få elevene til å tørre å bruke språket

Bruke språket i naturlige situasjoner

Få elevene til å se fordelene ved å kunne to språk

Bruke språket i lystbetonte aktiviteter

Organisering:

- Elever som har valgt samisk, utplasseres to og to i 2t pr. uke i barnehagen for å leke sammen med elevene. Her er det en forutsetning at barnehagen ligger i umiddelbar nærhet av skolen. Er det lenger avstand mellom barnehage og skole, kan utplasseringen være sjeldnere, men vare over flere timer.
- Etter først å ha avtalt med barnehageledelsen, oppmuntres elevene til å besøke barnehagen for lek i fritida.
- Klassens elever som ikke har valgt samisk, utplasseres etter tur en periode, sammen med en samiskelev.

11 UTNYTTE NATURLIGE SPRÅKSITUASJONER

Situasjon:

Norskspråklig sammenslått 1./2. klasse. Alle elevene har samisk som 2. språk.

Klassestyrer, norskspråklig, forstår en del samisk og kan bruke enkle ord og uttrykk.

Tospråklig lærer i delingstimene.

Elevenes språkbakgrunn varierer fra de som har samisk som dagligspråk hjemme en av foreldrene, til to som bare hadde svært begrenset passivt ordforråd.

2. språk 1,5t pr. uke skal legges inn i temadelen.

Ulbmil:

Oahppat sáme giela easkaálgidásis.

Ovdánahttit dálá giela.

Atnit giela lunddolaš oktavuodain.

Organiseren:

1 diibmu vahkkus biddjo 2. giellaoahpahussii ja čadno temái. Dán diimmu adno eanas sáme giella. Nubbinoahpaheaddjis lea ovddasvástádus dán diimmu. Luohkkájodiheaddji doaibmá veahkkeoahpaheaddjin. Reasta 2. giellaresursain biddjo čoahkkananbottuide hárjehallan dihte:

dearvvaheami

áلكis dieđuid buktima

tállaid

beaive-, mánnonamahusaid

čilgehusaid j.ea.

Dábálaččat jodiha luohkkájodiheaddji čoahkkananbottuid, muhto maiddá nubbinoahpaheaddji sáhtá jodiht. Guovttegielat oahpaheaddji atná giela dihtomielalaččat lunddolaš dilálašvuodain.

12 BEAIVVÁLAČČAT DEAIVAT GIELA TEAVSTTAS JA HUPMAMIS

Dilálašvuohhta:

Skuvla doaresbealbáikkis.

Moatti oahppis lea sáme giella, ja de lea 2. giellan.

Váttis oažžut ohppiid atnit giela.

Giella gullo hárve báikkálaš birrasis. Vaikke váhnemiin leage sáme giella eatnigiellan, de leat ankke čađat hupman dárogiela mánáideasetguin, muhto sáme giela áhkuiguin ja ádjáiguin, danin lea ohppiin muhtunlágaš passiivvalaš sátnehivvodat.

Ulbmil:

Oahppit galget beassat gullat giela beaivválaččat ja nu dávjá go vejolaš.

Oažžut ohppiid duostat atnit sáme giella.

Oažžut ohppiid lunddolaččat vástidit sáme giellii go sidjiide hupmá sáme giellii.

Mål:

- Lære samisk på begynnernivå.
- Utvikle allerede etablert språk.
- Bruke språket i naturlige situasjoner.

Organisering:

1 time pr. uke brukes til 2. språksundervisning knyttet til tema. I denne timen brukes det hovedsaklig samisk. To-lærer har ansvaret for timen. Klassestyrer fungerer som hjelpe-lærer. Resten av 2. språksressursen brukes i forbindelse med samlingsstund for å øve inn:

- hilsninger
- enkle beskjeder
- tall
- dag-, månednavn
- instrukser o. l.

Samlingsstunden ledes oftest av klassestyrer, men og av to-lærer. Den to- språklige læreren er bevisst på å bruke samisk til elevene i naturlige situasjoner.

12 DAGLIG MØTE MED SPRÅKET I TEKST OG TALE

Situasjon:

- Skole i perifere strøk.
- Noen få av elevene har valgt samisk, og da som 2. språk.
- Vanskelig å få elevene til å bruke språket.
- Språket høres lite i nærmiljøet. Selv om foreldrene har samisk som morsmål, har de hele tiden brukt norsk til sine barn, men samisk i kommunikasjon med besteforeldregenerasjonen, derfor har elevene et visst passivt ordforråd.

Mål:

- Elevene skal høre språket daglig i flest mulige situasjoner.
- Få elevene til å tørre å bruke språket.
- Gjøre det naturlig for elevene å svare på samisk når de blir tiltalt på det språket.

Doaimmat:

Sámegielloahpaheaddji lea nubbinoahpaheaddji guhte atná giela lunddolaš diliin maiddái eará diimmuin. Sámegielloahpaheaddji hupmá duššefal sámegiela ohppiide go:

- lea boddu
- go deivet ohppiid gilis
- go gallea váhnemiid (go ii leat bálvalusas)

Luohkás čuodjá sámi musihkka go leat omd. duddjome dujiid maid ii dárbaš nu dárkilit čilget.

Oahppit ožžot luoikkahit kasehtaid main leat oahpes máidnasat sámegillii.

Iešguđetlágan sámi musihkka čuodjá skuvlla skájaniin go lea boddu. Oahppit berrejit beassat aoidnit pop-lávlagiid sániid, vai sihke oidnet ja gullet sániid.

Sámegielloahpaheaddjis leat maiddái praktihkalaš fágat luohkás ja atná de giela lunddolaš dilálašvuodain. Diktá ohppiid geahččalit ipmirdit dieđuid.

Oahppit ožžot ruovttubargun guldalit sámegielsáddagiid radios ja TV:s.

Buot galbbat skuvllas goappeš gillii.

Seammaláhkai sáhtá organiseret 2. giellaoahpahusa sámi guovddáš guovlluin.

13 SISEATNANGUOVLU

Dilálašvuohhta:

Skuvla mas leat su. 20 oahppi iešguđetge nuoraidskuvlaluohkás.

Buot oahppit máhttet gal sámegiela, muhto leat iešguđet dásis. Sis galgá leat sámegiella 1. dahje 2. giellan. Ohppiid dásiin leat stuora erohusat.

Ulbmil:

- Heivehit oahpahusa ohppiid dási mielde.
- Oažžut daid ohppiid geat eai gárostuva hupmat sámegiela, oadjebasat hupmagoahtit kommunikašuvdnadilálašvuodain.
- Fágalaš čeahpes oahppit galget oažžut hástalusaid.

Doaimmat:

8., 9. ja 10. luohkás leat sámegieldiimmut oktanis. Ohppiid juohká 3 dahje 4 jovkui sin gálggaid mielde. Oahppit geat leat seamma dásis barget/oahpahunvojit ovttas muhtun diimmuin dahje muhtun áigodagaid.

Tiltak:

Samisklærer er to-lærer som også bruker språket i naturlige situasjoner i andre timer. Språklæreren henvender seg bare på samisk til elevene:

- ute i friminuttene
- når de møter elevene i bygda
- ved eventuelle besøk hos foreldrene (ikke i tjenestesammenheng)

Klassen har samisk musikk i bakgrunnen når de holder på med f.eks. duodjioppgaver som ikke trenger så mye instruksjon.

Elevene får låne kassetter med kjente eventyr innlest på samisk.

Samisk musikk i forskjellige sjangre kan høres ute i friminuttene over skolens høytaleranlegg. Til poplåtene bør elevene ha tilgjengelig tekst, så de både kan se og høre ordene.

Samisklæreren har praktiske fag i klassen og utnytter naturlige situasjoner til å bruke språket. Gir elevene rom for å prøve og feile når det gjelder å forstå beskjeder.

Elevene får i lekse å høre på samisksending på radio og TV.

All skilting på skoleområde på begge språk.

Samme organisering kan alternativt brukes for 2. språkselever i samiske kjerneområder.

13 INNLANDSSTRØK

Situasjon:

Skole med ca. 20 elever i hver av ungdomsskoleklassene. Alle elevene kan samisk, men på ulike nivå. De skal ha samisk som 1. eller 2. språk. Nivåforskjellene er store.

Mål:

- Tilrettelegge undervisningen etter elevenes nivå.
- Få de elevene som vegrer seg mot å snakke til å bli trygge i kommunikasjonssituasjoner.
- Faglig sterke elever skal få utfordringer.

Tiltak:

Parallell-legge alle samisktimene i 8., 9. og 10. klasse. Elevene deles i 3 eller 4 grupper etter elevenes forutsetninger. Elevene på samme nivå arbeider/undervises sammen i noen av timene, evt. i perioder av året.

14 SEARVEDOAIMMAT

Dilálašvuohta:

Skuvla mánggain (dahje buot) giellamolssaeavttuiguin.

Ulbmil:

- Árvvus atnit guhtet guimmiideaset giela.
- Atnit giela lunddolaš oktavuodain
- Oktavuohta giellajoavkkuid gaska
- Ahkeseaguhus

Vejolaš joavkojuohku:

- Buot skuvlla oahppit
- Buohtalasluohkát
- Váldodásit (1.–4., 5.–7.,8.–10.)
- Guokte ja guokte luohkkádási
- Fáttarluohkát
- Luohkát mat leat seamma temáin bargame
- Smávit joavkkut main leat mángga luohká oahppit ovtas

Doaimmat: (Molsut ain gielaid)

- Iđitčoahkkaneapmi
- Adveantačoahkkaneapmi
- Juovlabádji
- Lávluobottut
- Tema-/prošeaktabarguid ovdanbuktin
- Tema-/prošeaktabarguid álggaheapmi
- Lohkan
- Meahcceskuvla
- Mátkkit/olgomátkkit
- Suohtastallan
- Deaivat bovdejuvvon gussiid
- Filmma ráhkadit
- Teáhter
- Lášmmohallanbeaivi
- Temábeaivi/-vahkku

14 FELLESAKTIVITETER

Situasjon:

Skole med flere (evt. alle) språkalternativ.

Mål:

- Respekt for hverandres språk
- Bruk av språk i naturlige situasjoner
- Kontakt mellom språkgruppene
- Aldersblanding

Alternative grupperinger:

- Alle elevene ved skolen
- Parallellklasser
- Hovedtrinn (1.–4., 5.–7., 8.–10.)
- To og to klassetrinn
- Fadderklasser
- Klasser som arbeider med samme tema
- Mindre grupper dannet av elever fra flere klasser

Aktiviteter: (Variere språkvalget)

- Morgensamling
- Adventsstund
- Juleverksted
- Sangstunder
- Framlegg av tema-/prosjektarbeid
- Innledning til tema-/prosjektarbeid
- Opplesing
- Uteskole
- Turer/utflukter
- Underholdning
- Møte med inviterte gjester
- Lage film
- Teater
- Idrettsdag
- Temadag/-uke

- Čiŋahit skuvlla
- Konsearta
- Rabas beaivi
- Gilvvohallan
- Čájehit skuvlla gussiide
- Ovttaslokten
- Girjerájus-/mediarájusváкта
- Bearráigeahčču skuvllas/viessobearráigeahčču (juohke joavkkus sierra ossodat)

Buot gielat berrejit gullot beaivválaččat lunddolaš oktavuodain. Danin ferte omd. sámegiela oahpaheaddji maiddái bottuin sámástit daiguin ohppiiguin geain lea sámegiella 2. giellan.

VI

Giellaoahpaheaddjis berrejit leat juohkindiimmut dahje eará fágat luohkás. Om. Dárogielat 2. luohkká. Buot ohppiin lea sámegiella 2. giellan. 1,5dii nubbingielas biddjo temáoassái. Luohkkájođiheaddji, dárogielat, ipmirda veahá sámegiela ja máhtta muhtun sániid ja álkis cealkagiid. Sámegieloahpaheaddji, guovttegielat, doallá juohkindiimmuid luohkás. 1dii vahkkus biddjo sámegieloahpahussii mii lea čadnon áigeovuodilis fáttáide, eanas sámegillii. Luohkkájođiheaddji doaimmá veahkkeoahpaheaddjin. Diimmut mat báhcet, biddjojit čoahkkananbottožiidda main hárjehallá dearvvahit, nama muitalit, beaivenamahusaid, tállaid, álkis dieđuid, bagadallat j. ea. Luohkkájođiheaddji jođiha čoahkkananbottuid, muhto sámegieloahpaheaddji sáhtta maiddái jođihit. Sámegieloahpaheaddji sámásta stoagadettiin ja praktihkalaš bargguid barggadettiin.

VIII

Dakkár luohkái gos oahppit váldet sámegiela sihke 1. giellan ja 2. giellan, sáhtta doallat sámegieliimmuid ovttas. Dalle sáhttet 1. giellaoahppit veahkehit 2. giellaoahppiid. 1. giellaoahppit gártet de resursan seammás go ovdánahttet gielaset ozadettiin synonymaid, čielgasit hupmamiin jna. Sii šaddet nappo gohcevaččat gielaset hárrái.

S.9, 1. oassi

«Dát oahppit berrejit oažžut heivehuvvon oahpahusa mii nannešii goappaš gielaide ovtadássásaččat.»
Dákko berre lasihit ahte álgo lohkan-/ čállinoahpahus galgá duššefal ovtta gillii oahpahuvvot.

- Utsmykking av skolen
- Konsert
- Åpen dag
- Turnering
- Guide skolens gjester
- Dugnad
- Bibliotek-/mediatekvakt
- Tilsyn ved skolen/vaktmestertjenester (hver gruppe sitt område)

Alle språk bør høres daglig i naturlige situasjoner. Derfor må f.eks. samisklærer snakke samisk med de elevene som har samisk som 2. språk også i friminuttene.

VI

Språklærere bør ha delingstimer eller andre fag i klassen. Eks. Norskspråklig 2. klasse. Alle elevene har samisk 2. språk. 1,5t i andrespråk skal legges til temadelen, Klassestyrer, norskspråklig, forstår endel samisk og kan bruke enkle ord og uttrykk. Samisklæreren, tospråklig, har delingstimene i klassen. It pr. uke brukes til samiskundervisning knyttet til de aktuelle tema. Det brukes hovedsaklig samisk. Klassestyrer fungerer som hjelpelærer. Resten av språktimene brukes i forbindelse med samlingsstund til å øve inn hilsninger, presentasjon, dagnavn, tall, enkle beskjeder, instruksjoner o.l. Samlingsstunden ledes oftest av klassestyrer, men og av samisklæreren. Samisklæreren bruker samisk i naturlige situasjoner i lek og praktisk arbeid.

VIII

I en klasse der det er både elever med samisk 1. språk og elever med samisk 2. språk, kan noen av samisktimene legges parallelt. På den måten kan 1. språkselevne hjelpe 2. språkselevne. 1. språkselevne vil da være en ressurs samtidig som de får utviklet sitt eget språk ved å finne synonymmer, ordlegge seg klart, m. a. o. bli mer bevisst sine språkkunnskaper.

S.9, 1. avsnitt

«Disse elevene bør få en differensiert opplæring som bidrar til å utvikle begge språk på en likeverdig måte.» Her bør det tilføyes at den første lese-/skriveopplæringen må foregå på ett språk.